

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS

EDUKOLOGIJOS KATEDRA

**Edukologijos (specializacija *Šeimos pedagogika ir vaiko teisių apsauga*) studijų
programos studijų programa**

ALFREDA TEODORA POČIUPIENĖ

**LIETUVIŲ EMIGRANTŲ VAIKŲ INTEGRACIJOS PROBLEMOS IR JŲ
SPRENDIMO BŪDAI IKIMOKYKLINĖSE IR PRADINĖSE ŠVEICARIJOS UGDYMO
ĮSTAIGOSE**

Bakalauro baigiamasis darbas

Darbo vadovė - dr. B. Šilėnienė

Darbas originalus
(studento parašas)

Šiauliai, 2018

TURINYS

SANTRAUKA	3
SUMMARY	4
IVADAS	6
1. IMIGRANTŲ VAIKŲ INTEGRACIJOS PROBLEMŲ TEORINIAI ASPEKTAI.....	9
1.1. Migracijos ir integracijos sąvokos ir jų aktualumas Šveicarijoje	9
1.2. Integracijos sunkumai	13
1.2.1. Integracijos sunkumai Šveicarijos ikimokyklinio ir pradinio ugdymo įstaigose	13
1.2.2. Ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymo įstaigų lankymo svarba	14
1.2.3. Integracijos sudėtingumas Šveicarijos pradinio ugdymo įstaigose	16
1.3. Lingvistinė socializacija - kelias į sėkmingą integraciją	18
1.4. Valstybės ir įvairių organizacijų parama ikimokyklinėms ir pradinėms ugdymo įstaigoms bei imigrantų šeimoms.....	21
1.4.1. Parama mokykloms ir pedagogams	21
1.4.2. Parama imigrantų šeimoms	23
2. TYRIMO METODOLOGIJA.....	26
3. LIETUVIŲ EMIGRANTŲ VAIKŲ INTEGRACIJOS PROBLEMŲ IKIMOKYKLINĖSE IR PRADINĖSE ŠVEICARIJOS UGDYMO ĮSTAIGOSE TYRIMO REZULTATAI IR JŲ ANALIZĖ	34
3.1. Lietuvių emigrantų vaikų integracijos ikimokyklinio amžiaus įstaigose tyrimo rezultatai ir jų analizė	34
3.2. Lietuvių emigrantų vaikų integracijos pradinio ugdymo įstaigose tyrimo rezultatai ir jų analizė	36
3.4. Lietuvių emigrantų nuomonės apie jų vaikų integraciją Šveicarijos ikimokyklinėse ir pradinėse ugdymo įstaigose tyrimo rezultatai ir analizė.....	39
3.5. Pedagogų, dirbančių su lietuvių vaikais Šveicarijos ugdymo įstaigose, nuomonės apie vaikų integraciją tyrimo rezultatai ir analizė	46
IŠVADOS	52
REKOMENDACIJOS	54
LITERATŪRA	55
PRIEDAI	61

SANTRAUKA

Emigracija - senas ir visame pasaulyje aktualus reiškinys, siejamas su integracijos teorijomis ir daugiakultūrinių visuomenių problemomis. Tokios sudėtingos temos, kaip migracija ir integracija, dažnai susilaukia mokslininkų, sociologų, žiniasklaidos dėmesio. Lietuvos gyventojams migracijos ir integracijos problemų bei galimybių tema ypač svarbi, kadangi iš Lietuvos kasmet į kitas šalis socialinės gerovės kūrimo sumetimais išvyksta gyventi daug žmonių. Iš Lietuvos emigruoja ne tik atskiri individai, bet ir šeimos su vaikais. Persikėlimas į naują aplinką pastariesiems ir jų tėvams tampa rimtu išbandymu - problema. Todėl atsakymų apie ankstyvosios integracijos į ikimokyklinio ir pradinio ugdymo įstaigas klausimus paieška itin aktuali ir teoriniu, ir praktiniu aspektais. Rūpinantis sėkminga vaikų socialine ir psichologine raida, būtina analizuoti jų integracijos problemas ir galimybes, jas spręsti emigrantų tikslo šalių ikimokyklinio ir pradinio ugdymo įstaigose.

Šiame darbe lietuvių emigrantų tikslo šalimi pasirinkta Šveicarija. Joje integraciniai klausimai pastaraisiais metais tampa ypač aktualūs, kadangi čia sparčiai didėja imigruojančių asmenų skaičius. Šioje šalyje gyvenančių lietuvių skaičius per pastarąjį dešimtmetį taip pat žymiai išaugo.

Mokslinėje literatūroje išsamiai gilinamasi į pilnamečių, savarankiškai gyvenančių imigrantų integracijos problemas, jų priežastis, atskleidžiamos prielaidos, kaip palengvinti atvykėlių įsiliejimą į gyvenimą Šveicarijoje, tačiau stokojama mokslininkų dėmesio ikimokyklinio ir pradinio ugdymo įstaigas lankantiems imigrantų vaikams. Todėl mokslinėje literatūroje pasigendama apibendrintų išvadų, su kokiais integracijos sunkumais susiduria tokio amžiaus vaikai, trūksta įžvalgų ir rekomendacijų, kokių esama galimybių adaptacijos sunkumams įveikti, kokia efektyvi pagalba teikiama vaikams, siekiant palengvinti jų integraciją į naują gyvenamąją vietą ir į švietimo sistemą.

Rekomendacijų, įgalinančių ikimokyklinio ir pradinio amžiaus vaikų sėkmingą integraciją Šveicarijoje, rengimo tėvams ir pedagogams tikslais būtina kuo detaliau ištirti vaikų patiriamas nesėkmes šiuo klausimu. Tik žinant tikslias jų priežastis ir pasekmes, galima parengti metodikas, siūlyti sprendimus, kurie prisidėtų prie lietuvių imigrantų vaikų sėkmingos integracijos į Šveicarijos ugdymo įstaigas.

Atsižvelgus į problemos svarbumą ir nepakankamą jos ištirtumą, šiame darbe atliekamas mokslinis tyrimas, ieškant atsakymų į gyvenimo praktikoje itin aktualius klausimus. Atliktos teorinės analizės ir empirinio tyrimo išvados atskleidžia, kad lietuvių vaikai Šveicarijos ugdymo įstaigose daugiausiai problemų patiria dėl nepakankamų vietinės kalbos žinių. Tokia išvada leidžia apsvarstyti galimus integracijos problemų sprendimo būdus.

SUMMARY

Topic of thesis: Integration problems of children of Lithuanian emigrants and their solution in the pre-school and primary schools of Switzerland.

Emigration is an old and world-wide phenomenon associated with integration theories and problems of multicultural societies. Sophisticated topics such as migration and integration often become attention from academics, sociologists, and media. The subject of migration and integration problems and opportunities is particularly important to the inhabitants of Lithuania because of the fact that many people leave Lithuania for reasons of social well-being every year. Not only individual individuals emigrate from Lithuania, but also families with children. Moving to a new environment for them and their parents becomes a serious challenge - a problem. Therefore, the search for answers to questions about early integration into pre-school and primary education institutions is particularly relevant both in theory and in practice. In order to ensure the successful social and psychological development of children, it is necessary to analyze the problems and possibilities of their integration and solve them in the institutions of pre-school and primary education of the target countries of emigrants.

In this work, Switzerland is the target country for Lithuanian emigrants. Integration issues in this country have become particularly relevant in recent years, as there is a rapid increase in the number of immigrant people. The number of Lithuanians living in this country has also increased significantly over the last decade.

The scientific literature explores in depth the problems of integration of adults, self-dependent immigrants, their causes, the assumptions are revealing about how to facilitate the entry of immigrants into life in Switzerland, but there is a missing of attention of researchers to immigrant children attending pre-school and primary education institutions. Therefore, in the scientific literature there is a feeling of absence of the generalized conclusions about the difficulties of integration of children of this age, there is the lack of insights and recommendations on how to deal with the difficulties of adaptation, the effective provision of assistance to children, in order to facilitate their integration into a new place of residence and education system.

In order to provide guidance for the successful integration of pre-school and early-age children in Switzerland, to train the parents and educators, it is necessary to examine the children's failures regarding this question as closely as possible. Only knowing precisely their causes and consequences one can develop methodologies, suggest solutions that would contribute to the successful integration of Lithuanian immigrant children into Swiss educational institutions.

Taking into account the importance of the problem and insufficient investigation, a research was conducted in this work to find answers to topical issues in life practice. The results of theoretical analysis and empirical research reveal that Lithuanian children in Swiss educational institutions suffer the most problems due to insufficient knowledge of the local language. This conclusion allows us to consider possible solutions to the problems of integration.

IVADAS

Aktualumas. Nors gyvenimas kitoje šalyje jau seniai tapo visuomenės norma, vienos šalies žmonių persikėlimas gyventi į kitą laikinai arba visam laikui tebėra svarbi ir plačiai aptarinėjama problema. Remiantis Jungtinių Tautų Organizacijos (JTO) 2015 metų duomenimis, visame pasaulyje buvo apie 244 milijonai migrantų. Pasak M. Reisle (2016), V. Ieri (2016), toks migrantų skaičius visame pasaulyje, skaičiuojant nuo 2000 metų, išaugo net 41 procentu. Šie statistiniai duomenys rodo migracijos ir su ja susijusių problemų aktualumą.

Sparčiai augant asmenų, keičiančių nuolatinę gyvenamąją vietą, skaičiui, integracijos tema tampa neatsiejama migracijos dalimi, plačiai tyrinėjama įvairių sričių mokslininkų ir aptarinėjama žiniasklaidoje. Integracija glaudžiai susijusi su visų migrantų gyvenimais, neatsižvelgiant į tų žmonių persikėlimo tikslus ir motyvus. Siekiant, kad mišrios, daugiakultūrinės visuomenės galėtų taikiai ir visavertiškai gyventi kartu, būtina išsamiai išanalizuoti integracijos problemas bei motyvuotai projektuoti jų sprendimus.

Integracijos problemiškas, kaip tema, ypač svarbus ikimokyklinio ir pradinio amžiaus vaikams. PISA ir OECD mokslinių tyrimų duomenimis, nesėkminga arba pavėluota ikimokyklinio amžiaus vaikų integracija gali padaryti neigiamą įtaką individo socializacijai ir jo raidai ateityje. Moksliniuose straipsniuose (Bundesamt für Migration..., 2006; Geissler, Weber-Menges, 2008) aptinkama teiginių, jog Šveicarijos ugdymo įstaigose mokiniai patiria adaptacijos problemų, kurios vėliau lemia mokymosi rezultatus bei gebėjimą įsitvirtinti gyvenime. Dėl šių priežasčių svarbu tyrinėti ne tik suaugusiųjų, bet ir ikimokyklinio bei pradinio amžiaus vaikų įsijungimą į bendrą šalies gyvenimą. Vaikai - pažeidžiamiausia visuomenės dalis. Sėkminga jų socialinė raida labiausiai priklauso nuo tėvų ir pedagogų, todėl ikimokyklinukams ir pradinukams reikalingas ypatingas jų dėmesys ir pagalba.

K. Dachsberger (2009) teigimu, pasaulyje pateikiama vis daugiau moksliškai pagrįstų idėjų, teikiančių vilties, kad migracijos ir integracijos problemų gali žymiai sumažėti, vis daugiau dėmesio skiriant nepilnamečiams imigrantų vaikams, t. y. kaupiant faktus apie jų patiriamus adaptacijos naujoje šalyje sunkumus, juos analizuojant ir apibendrinant, keliant tolimuosius ir artimuosius uždavinius tėvams, pedagogams, šalies politikams, visuomenei.

Šio darbo temai realizuoti pasirinkau Šveicariją, kadangi pati jau 8 metus gyvenu toje šalyje ir susiduriu su lietuvių imigrantų vaikų integracijos problemomis. Šių vaikų integracija aktuali tiek Šveicarijoje, tiek Lietuvoje. Šveicarija - daugiakultūrinė šalis, todėl sėkmingos integracijos konceptas yra nuolatinė šalies siekiamybė. Lietuviams tai irgi labai svarbu, kadangi į Šveicariją kasmet atvyksta vis daugiau mūsų tautiečių. Nemažai jų čia atsikelia gyventi kartu su vaikais, kurių sėkminga integracija į nepažystamą bendruomenę gimdytojams tampa nemažu

išbandymu.

Kaip tėvai ir pedagogai galėtų padėti naujoje aplinkoje atsidūrusiems nepilnamečiams - tai aktualiausia ir svarbiausia šio darbo kryptis, baigiama rekomendacijomis, sudarytomis išanalizavus mokslinę literatūrą ir išstudijavus tyrimo medžiagą.

Šveicarijoje bendras imigrantų skaičius kasmet sparčiai auga. Remiantis Šveicarijos Federalinio statistikos biuro duomenimis, dabar jis siekia daugiau nei 2 mln. imigrantų (Schweizerische Eidgenossenschaft. Bundesamt für Statistik, 2017). Lietuvių Šveicarijoje taip pat daugėja. 2017 metais Šveicarijoje gyveno 2439 lietuviai (Staatssekretariat für Migration SEM, 2018), o 2010 metais tautiečių skaičius šioje šalyje buvo tik 906 (Bundesamt für Statistik, 2017).

Šio darbo aktualumą, sąlygoja *visuomenės poreikis, praktinio pritaikymo galimybės, savalaikiškumas ir nepakankamo mokslinio įdirbio veiksniai*. Poreikį, ištirti problemą iškeltą šiame darbe, nulėmė jos *vertingumas*: naujumas (lietuvių imigrantų vaikų adaptacijos problemos Šveicarijoje palyginti naujas reiškinys), socialinis ir praktinis reikšmingumas, prieinamumas tyrimui, nedidelės tyrimo sąnaudos ir efektyvumas.

Probleminiai klausimai:

1. Kokia gali būti nesėkmingos integracijos įtaka vaiko socializacijai ir jo ateičiai?
2. Su kokiais sunkumais susiduria lietuvių imigrantų vaikai integruodamiesi į ikimokyklines ir pradžines Šveicarijos ugdymo įstaigas?
3. Kokiais būdais ir priemonėmis įmanoma išspręsti arba sumažinti vaikų integracijos problemas?

Tyrimo objektas - lietuvių emigrantų ikimokyklinio ir jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų integracijos problemos ir sėkmingo jų sprendimo galimybės Šveicarijos ugdymo įstaigose.

Tyrimo tikslas - teoriškai ir empiriškai pagrįsti lietuvių emigrantų vaikų integracijos į Šveicarijos ikimokyklinio ir pradinio ugdymo įstaigas problemas.

Terminų vartojimas. Šiame darbe dažniausiai vartojami terminai *emigrantas* (išeivis) ir *imigrantas* (ateivis iš kitos valstybės). Lietuviai, priklausomai nuo konteksto, dažniausiai apibūdinami kaip *imigrantai*, kur kas rečiau vadinami *emigrantais*. Lietuvoje išvykę lietuviai vadinami *emigrantais*, Šveicarijoje jie įvardijami kaip *imigrantai*. Todėl šiame darbe šios sąvokos bus vartojamos, kaip sinonimai.

Tyrimo uždaviniai:

1. Identifikuoti lietuvių imigrantų vaikų integracijos problemas, patiriamas Šveicarijos ikimokyklinio ir pradinio ugdymo įstaigose.

2. Išnagrinėti Šveicarijos migracijos politiką ir nustatyti būdus, kurie palengvintų imigrantų vaikų integraciją į Šveicarijos ugdymo įstaigas.
3. Pagrįsti lietuvių imigrantų vaikų integracijos problemas ir paaiškinti sėkmingos integracijos svarbą Šveicarijos ikimokyklinėse ir pradinėse ugdymo įstaigose.
4. Išsiaiškinti pedagogų nuomonę ir lūkesčius dėl imigrantų vaikų integracijos palengvinimo.

Tyrimo metodai: 1) mokslinės literatūros analizė; 2) teisinių dokumentų, ikimokyklinį ir pradinį ugdymą(-si) reglamentuojančių dokumentų analizė; 3) statistinių duomenų analizė; 4) kokybinis tyrimas, taikant interviu metodą su ikimokyklinio amžiaus vaikais; 5) pradinių klasių mokinių, vaikų tėvų ir ikimokyklinio bei pradinio ugdymo pedagogų anketinė apklausa.

Darbo struktūra. Darbą sudaro įvadas, santraukos lietuvių ir anglų kalbomis, trys skyriai, išvados, naudotos literatūros sąrašas (52 šaltiniai, iš jų 49 užsienio kalbomis) ir 4 priedai. Darbą iliustruoja 22 lentelės. Darbo apimtis (be priedų) – 61 puslapiai.

1. IMIGRANTŲ VAIKŲ INTEGRACIJOS PROBLEMŲ TEORINIAI ASPEKTAI

1.1. Migracijos ir integracijos sąvokos ir jų aktualumas Šveicarijoje

Migracijos procesas visame pasaulyje vyksta jau nuo seniausių laikų. Pasak D. Hoerder (2010), migracijos istoriją galima atsekti net iki viduramžių, tačiau jos intensyvumas ypač išaugo per pastaruosius kelis dešimtmečius. Išanalizavus Šveicarijos Federacijos migracijos istoriją, galima teigti, jog šis procesas šalyje aktualus ir problematiškas daugiau nei trisdešimt metų. Šveicarijos Federalinio statistikos biuro (Bundesamt für Statistik) duomenimis, šiuo metu šalyje migrantai (pirmos ir antros kartos) sudaro 36,8 procentus visų gyventojų, o vaikų iki keturiolikos metų gyvena net 26,7 procento (Schweizerische Eidgenossenschaft. Bundesamt für Statistik, 2017).

Į Šveicariją kasmet vis daugiau imigruoja ir lietuviai. 2017 metų gruodžio 31 dienos SEM duomenimis, Šveicarijoje gyveno 2439 lietuviai (Staatssekretariat für Migration SEM, 2018).

Įsigilinus į lietuvių imigravimo Šveicarijon statistinius duomenis, akivaizdu, kad per pastaruosius dešimt metų šioje šalyje legaliai gyvenančių ir dirbančių lietuvių padaugėjo daugiau nei dvigubai. Reikia paminėti, kad į tokias statistikas nepatenka studentai, kurių šiuo metu Šveicarijoje yra apie 400 (Ogulevičiūtė, 2017). Nelegali migracija taip pat iškreipia statistinį lietuvių imigrantų skaičių. Taigi toks lietuvių emigracijos į Šveicariją augimas liudija akivaizdų jų vaikų prisitaikymo gyventi naujoje šalyje problemų buvimą ir galimybių adaptuotis tyrimo svarbą. Lietuvių imigrantų vaikų Šveicarijoje kasmet taip pat daugėja.

Norint suvokti migracijos esmę ir svarbą, pirmiausia būtina įsigilinti į jos sąvoką, galimas formas ir priežastis. Išanalizavus mokslinę literatūrą, sudaryta migracijos apibrėžimų lentelė.

1 lentelė. Migracijos samprata (sudaryta darbo autorės)

Autorius / šaltinis	Apibrėžimas
R.C. Chandna (1998)	Migracija yra judėjimas, kuris apima nuolatinį arba pusiau nuolatinį gyvenamosios vietos pakeitimą iš vienos gyvenvietės į kitą.
Tarptautinių žodžių žodynas (2003, p. 478).	Migracija - tai kėlimasis, kraustymasis, perėjimas iš vienos vietos į kitą.
A. Treibel (2010)	Migracija - žmonių judėjimas, kuris apima gyvenimo centro pasikeitimą.
M. L. Breton (2011)	Migracija - individų ar grupių gyvenamos vietos keitimas, kertant šalių geografines ribas.

I. Oswald (2007)	Migracija - gyvenimo centro keitimo procesas. Gyvenimo centro keitimas vyksta tada, kai žmogus kai kurias arba visas svarbias savo gyvenimo sritis perkelia į kitą gyvenamąją vietą, kur įgauna naujos socialinės, politinės ir (arba) kultūrinės patirtys.
S. Mesurier (2012)	Migracija - tai judėjimas per tarptautinę sieną arba valstybėje. Apima bet koki žmonių judėjimą, neatsižvelgiant į jo ilgį, sudėtį ir priežastis; tai apima pabėgėlius, perkeltus asmenis, iškeldintus žmones ir ekonominius migrantus.

Palyginus įrašus šioje lentelėje, galima teigti, kad migracijos sąvokos esmė visur išlieka ta pati. Migracija - tai ilgalaikis arba trumpalaikis gyvenimas kitoje šalyje. Tačiau šį procesą dažnai lemia skirtingi poreikiai bei postūmiai. A. Treibel (2010) teigia, jog migracija vyksta dėl įvairių priežasčių ir apima platų spektrą: nuo žmonių individualistinės kaitos poreikio iki prievartinių postūmių, susijusių su karo ir kitomis problemomis (ekonominėmis, socialinėmis, kultūrinėmis, sveikatos).

Į Šveicariją žmonės imigruoja dėl įvairiausių priežasčių: geresnės finansinės padėties, aukštesnio pragyvenimo lygio. Vieni migruoja asmeniniu sprendimu, kiti - verčiami gimtosios šalies politinių ar ekonominių priežasčių. Visa tai vadinama *migracijos formomis*. Remiantis moksline literatūra, galima teigti, kad migracijos formų klausimu nėra vieningos nuomonės. Apie jas rašo V. Bayer (2005), St. Angenendt (2009), P. Han (2016) ir kt. Pavyzdžiui, P. Han nurodo šias pagrindines migracijos formas:

- darbo migracija;
- migracija dėl šeimos buvimo kartu;
- nelegali migracija;
- pabėgėlių migracija;
- etninių mažumų migracija;
- migracija dėl mokslų.

St. Angenendt (2009), remdamasis procentiniais skaičiavimais, įvardija šias pagrindines migracijos formas:

- *Kraustymasis paskui šeimą*. Asmenys imigruoja į kurią nors šalį paskui sutuoktinius, vaikus ar vedini kitų giminystės ryšių.
- *Migracija dėl darbo*. Išvykstama gyventi į kitą šalį, ieškant geresnių ar bent įsivaizduojamai geresnių darbo sąlygų, didesnio užmokesčio, karjeros galimybių.
- *Pabėgėlių migracija*. Šiai grupei priskiriami visi politiniai, ekonominiai pabėgėliai, kurie savo noru arba priverstinai bėga iš problemiškų gimtųjų šalių, ieškodami ramesnio gyvenimo ir geresnių sąlygų svetur.

- *Nereguliari migracija*. Šiai grupei priskiriami žmonės migruoja arba tik tam tikram ribotam laikui, arba turi polinkį nuolat keisti persikėlimo tikslus ir šalis.

Nepaisant veiksnių, skatinančių lietuvius migruoti, mokslinės analizė išryškina įvairias jos *problemas*, susijusias su gyventojų pasiskirstymu, tautų maišymusi, (ne)gebėjimu gyventi daugiakultūrinėje aplinkoje, tradicijų kaita, kalbos nykimu. Tai pagrindinės globalios migracijos ir integracijos problemos, tačiau kėlimosi / kraustymosi pradžioje emigrantai susiduria ir su gana sudėtingais asmeniniais klausimais bei jų sprendimo svarba. F. Heckmann (2014) teigimu, tai yra gyvenamosios vietos, finansinių įplaukų, darbo, švietimo, sveikatos poreikių patenkinimas. Bandydamas patenkinti visas pagrindines savo reikmes, kiekvienas asmuo mezga pirmuosius ryšius, santykius su naująja visuomene. Būtent šiame migracijos proceso etape, F. Heckmann (2014) žodžiais tariant, prasideda integracija, kuri skirtinguose šaltiniuose apibrėžiama nevienodai. B. Perchinig (2010) manymu, integracijos suvokimas priklauso nuo asmeninių interesų ir politinės orientacijos. Minėtos sąvokos apibrėžimai pateikiami 2 lentelėje.

2 lentelė. **Integracijos sąvokos aiškinimai (sudaryta darbo autorės)**

Autorius / šaltinis	Apibrėžimas
H. Esser (2001)	Integracija - tai imigrantų prisitaikymas tikslo šalyje.
F. Heckmann, W. Bosswick (2006)	Integracija gali būti vertinama kaip procesas - santykių stiprinimas socialinėje sistemoje ir naujų sistemos dalyvių bei grupių įtraukimas į sistemą ir jos institucijas. Imigrantų integracija visų pirma yra procesas: jeigu šis procesas pavyks, visuomenė yra integruota
Šveicarijos konfederacijos valstybės migracijos sekretoriato dokumentai (Schweizerische Eidgenossenschaft Staatssekretariat für Migration SEM) (Staatssekretariat für Migration SEM, 2015)	Integracija - tai vietinių ir atvykusių į šalį nuolatinių gyventojų gyvenimas kartu, remiantis federalinės konstitucijos vertybėmis bei abipusės pagarbos ir tolerancijos pagrindu.
Šveicarijos konfederacijos federalinės migracijos komisijos EKM (Schweizerische Eidgenossenschaft Eidgenössische Migrationskommission EKM) dokumentai (Eidgenössische Migrationskommission Ekm, 2015)	Integracija visuomenėje, kurioje gyvena skirtingos kilmės žmonės, reiškia tai, jog įvairios visuomenės dalys bei atskiri individai turi prisidėti prie bendrų integracinės sėkmės veiksmų.

Analizuojant 2-oje lentelėje pateiktus integracijos sąvokos aiškinimus, akivaizdu, kad autoriai ją aiškina skirtingai. Tai patvirtina B. Perchinig (2010) nuomonę, jog kiekvienas asmuo integraciją suvokia priklausomai nuo asmeninių vertybių.

Įsigilinus į Šveicarijoje dominuojantį integracijos supratimą, galima teigti, jog šioje šalyje integracijos suvokimas apima ne tik imigrantų, bet ir vietinių gyventojų gebėjimą prisitaikyti

prie naujos, įvairialypės visuomenės sudėties.

SEM teigimu (Staatssekretariat für Migration SEM, 2015), integracija Šveicarijoje turėtų sudaryti sąlygas ilgalaikiams ir teisėtiems užsieniečiams dalyvauti šios šalies visuomenės ekonominiame, socialiniame ir kultūriniame gyvenime. Žinoma, sėkmingas abipusis gyvenimas kartu reikalauja tiek imigrantų valios ir noro integruotis, tiek vietos gyventojų atvirumo priimant kitataučius. Galiausiai, SEM teigimu, būtina, kad imigruojantys į šalį žmonės susipažintų ir priimtų Šveicarijos socialinio ir kultūrinio gyvenimo sąlygas bei mokėtų kurią nors jos valstybinę kalbą.

Šveicarijos Federacijos valstybinio migracijos sekretoriato SEM (Eidgenössisches Justiz- und Polizeidepartement EJPD, 2017) 2017 metų spalio mėnesio duomenimis, Šveicarijoje gyvena 8,42 milijonai gyventojų, iš jų daugiau nei 2 milijonai imigrantų. Taigi Šveicarija - šalis, kurioje migrantai sudaro net apie 24 procentus visų gyventojų. Kai kuriose savivaldybėse užsieniečių procentas yra netgi didesnis nei vietos gyventojų. Dėl šios priežasties Šveicarijoje aktyviai vykdoma integracinė politika, norint padėti visuomenei taikiai gyventi ir siekti darnaus sugyvenimo.

Savaime suprantama, kad šalyje, kurioje tiek daug imigrantų ir vyrauja daugiakultūriškumas, gyvena ne tik suaugę, bet ir vaikai. SEM duomenimis, Šveicarijoje šiuo metu gyvena 136 lietuvių imigrantų vaikai, kurių amžius nuo 0 iki 5 metų, ir 184 vaikai nuo 6 iki 15 metų (Staatssekretariat für Migration SEM, 2018). Vaikams sėkminga adaptacija kur kas svarbesnė nei suaugusiesiems. Pastarieji - tai jau subrendę individai, o vaikai - dar tik besiformuojančios asmenybės, kurių brendimui itin svarbi tėvų ir pedagogų įtaka. Nepilnamečiai turi palyginti greitai perprasti vietos gyventojų socialinę patirtį ir atgaminti ją veikdami tarp bendraamžių ir bendraudami su jais. Tik ugdomas vaikas, kai jį tikslingai formuoja šalia esantys žmonės, efektyviai perima socialinį patyrimą. Vadinasi, integraciją labiausiai lemia mokymas ir auklėjimas, kurie neįmanomi be įvairių socialinės aplinkos reiškinių pažinimo, individualaus ir kolektyvinio darbo įgūdžių įgijimo, krašto kultūros pažinimo ir jos perėmimo, socialinių bei psichologinių mechanizmų įvaldymo.

Apibendrinant šį skyrelį galima teigti, jog migracija svarbi ne tik suaugusiųjų, bet ir mažamečių raidai. Siekiant, kad vaikų natūrali socialinė raida būtų visavertė ir saugi, svarbu rūpintis jų sėkminga integracija. Kuo vaikas mažesnis, tuo lengviau jam padėti ir paprasčiau užkirsti kelią integracijos problemoms. Todėl reikia skirti daug dėmesio jau ikimokyklinio ir pradinio amžiaus vaikams, bendradarbiauti su ugdymo įstaigomis. Dažniausiai būtent jose vaikas pirmą kartą pradeda savarankišką kelią ir ten prasideda jo esminis prisitaikymas gyventi pakitusiomis sąlygomis Šveicarijoje.

1.2. Integracijos sunkumai

Kalbant apie integracijos sunkumus, kuriuos patiria imigrantų vaikai Šveicarijos ugdymo įstaigose, pirmiausia reikia paminėti, kad tai labai mažai tirta tema. Analizuoti ją sudėtinga. Moksliniuose straipsniuose randama šiek tiek informacijos, kaip nevykusi integracija gali neigiamai paveikti vaiko ateitį, tačiau kiti probleminiai klausimai - apie vaiko įsiliejimo į bendraamžių grupę keblumus ikimokyklinėse įstaigose, apie mažamečio psichologinius ir sociologinius sunkumus, apie galimą pagalbą integracijos problemų turintiems vaikams - taip ir lieka neatsakyti. Atsakymai į minėtus klausimus, atlikus mokslinės literatūros analizę, formuluojami šiame darbo poskyryje.

1.2.1. Integracijos sunkumai Šveicarijos ikimokyklinio ir pradinio ugdymo įstaigose

Pradinė integravimosi problema, su kuria, tikėtina, susiduria lietuvių imigrantų vaikai Šveicarijos ikimokyklinėse įstaigose, galėtų būti darželio lankymo pradžia. Jau pirmosiomis dienomis darželyje kiekvienas vaikas išgyvena ne tik teigiamų, bet ir neigiamų įspūdžių. J. Zwick (2014) teigia, jog visus vaikus kažkuriuo momentu aplanko nusivylimas: nauja nepažįstama aplinka, nepažįstami vaikai, su kuriais nežinia kaip bendrauti, ir svetimi suaugusieji. Prisiderinimo prie naujos aplinkos trukmė, emocinės įtampos laipsnis labai priklauso ir nuo to, kaip vaikas ruoštas tokiems pasikeitimams. Svarbu ir amžius, kada vaikas pradeda lankyti darželį, ir tai, kaip jį nuteikė tėvai ir kaip sutiko grupė. J. Wagner (1994), J. Zwick (2014), M. Richter (2016), K. Aeschlimann (2016) savo moksliniuose darbuose aprašo sunkumus, kuriuos pirmosiomis dienomis patiria į darželį atvesti vaikai. Apibendrinus minėtų autorių teorijas, galima sakyti, jog dažniausiai darželio lankymo pradžia vaikui sukelia neigiamas emocijas. O nemalonūs išgyvenimai imigrantų vaikų kur kas didesni dėl prastų kalbinių įgūdžių. Tie ugdytiniai, kurie sunkiau ir / ar ilgiau adaptuojasi prie naujos aplinkos, gali būti atstumti darželio grupės. Atstūmimas neretai perauga į diskriminaciją. Tai galėtų būti įvardyti kaip antrą lietuvių imigrantų vaikų Šveicarijos ikimokyklinėse įstaigose integracinę problemą.

Diskriminacija – tai teisių atėmimas arba suvaržymas tam tikrai kategorijai žmonių dėl kokių nors požymių (Tarptautinių žodžių žodynas, 2003). Pasak R. Geissler ir S. Weber-Menges (2008), diskriminaciją imigrantų vaikai jaučia beveik dvigubai dažniau nei vietiniai. Galima tik spėti, kad pagrindinė jos priežastis – kalbos nemokėjimas ir negebėjimas prisitaikyti. Vaikai, nemokėdami kalbos, sunkiau įsilieja į visos grupės veiklą ir susiranda draugų, negali

apsiginti, jei yra užgauliojami. Dėl šių priežasčių pradeda ryškėti tam tikri tų vaikų elgesio sutrikimai, pvz., užsidarymas, pernelyg didelė izoliacija nuo grupės, nenoras bendrauti. Visa tai, be abejo, daro neigiamą poveikį vaiko socialinei raidai.

Vaikams reikia priprasti ne tik prie naujos aplinkos, bet ir išmokti naują kalbą bei orientuotis kitakalbėje aplinkoje, o tai yra sunkūs išbandymai. Todėl dar viena galima ikimokyklinio amžiaus vaikų integracijos problema – tai psichinė įtampa, pasireiškianti nerimu, baime, ir neigiamos emocijos, veikiančios visą mažamečio elgesį, stabdančios domėjimąsi veikla, kartais net dezorganizuojančios ją.

Vaikų ir jaunimo psichiatrė B. Wendel viename interviu (Watson, 2017) teigia, kad imigrantų vaikai dėl nesėkmingos ir nevisavertės integracijos dažnai yra psichologiškai ir emociškai traumuoti, sutrinka jų miegas, pasidaro be galo jautrūs ir verksmingi, ir visa tai dažniausiai pasireiškia kitomis nepriimtino elgesio formomis, virsta bendraamžių patyčiomis.

B. Wendel teigimu, kiekvienoje mokyklos klasėje vidutiniškai yra po du tris vaikus, turinčius kurių nors elgesio sutrikimų. Kai vaikas nebegali susitvarkyti su iškilusiomis problemomis ir nebežino, ką daryti, savo sunkius išgyvenimus stichiškai pridengia agresija, kuri gali reikštis nedraugiškumu, priešišku nusistatymu, įžeidinėjimais ir fiziniu smurtu, įžūliu pranašumo demonstravimu ir pan. Nors psichiatrė B. Wendel kalba apie vyresnio amžiaus vaikus, galima teigti, kad vaikų elgesio sutrikimai ir kitos psichologinių ir emocinių traumų formos pastebimos jau ikimokykliniame amžiuje.

Apibendrinus pateiktas mintis, darytinios išvados: 1) ikimokyklinio amžiaus vaikų integracijos esminės problemos darželiuose yra socialinės ir psichologinės kilmės; 2) adaptaciją naujomis aplinkybėmis sunkina diskreditacija (sumenkęs pasitikėjimas savimi) ir bendraamžių diskriminacija; 3) lėtas susitaikymo su nauju statusu (vaikas – darželio ugdytinis) procesas ir užsitęsusi adaptacija pradiniam ikimokyklinės įstaigos lankymo etape. Galima teigti, jog visos šios problemos lietuvių imigrantų vaikams Šveicarijos ikimokyklinėse įstaigose iškyla pirmiausia dėl per menkų kalbinių įgūdžių.

1.2.2. Ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymo įstaigų lankymo svarba

Kaip minėta anksčiau, Šveicarijoje gyvena maždaug 136 lietuvių imigrantų vaikai iki 5 metų amžiaus. Ikimokyklinis ugdymas – labai svarbus etapas vaiko gyvenime: mažametis pirmą kartą atsiskiria nuo tėvų ir pratinasi būti savarankiškas. Ikimokyklinis ugdymas svarbus ir todėl, kad padeda formuotis augančiai asmenybei. Kaip teigiama Lietuvos švietimo ir mokslo ministerijos dokumentuose (Ikimokyklinio ugdymo tikslas, 2016), ikimokyklinio ugdymo tikslas – padėti vaikui išsiugdyti savarankiškumo, pozityvaus bendravimo su suaugusiais ir vaikais,

kūrybiškumo, sveikos gyvensenos, aplinkos ir šalies pažinimo, mokėjimo mokytis pradmenis, atsižvelgiant į jo galimybes, jau turimą patirtį, raidos dėsningumus.

Taigi darželio lankymas vaikams (ypač imigrantų tikslo šalyse) teikia socializacijos raidai reikalingų patirčių, padeda išmokyti šalies kalbą, susipažinti su to krašto gyventojų moralinėmis vertybėmis, nuostatomis. Vadinasi, svarbiausia ikimokyklinio ugdymo užduotis – padėti vaikui išsiugdyti tokius asmens charakterio bruožus, kurie ateityje turėtų teigiamą poveikį suaugusio žmogaus gyvenimui.

Ankstyvasis ugdymas apima institucinį vaikų ugdymą nuo gimimo iki mokyklinio amžiaus, o jo svarbą parodo tyrimų rezultatai. Vokietijoje 2001 metais atlikta PISA studija, po kurios politikoje, moksle ir žiniasklaidoje pradėtas taikyti naujas požiūris į ankstyvąjį ugdymą: kuo anksčiau vaikas įsijungia į švietimo sistemą (ankstyvojo ugdymo įstaigas), tuo didesnė tikimybė, kad vėliau jis pasieks aukštesnę edukacinę pažangą (Medien Dienst Integration, 2016). Toje pačioje studijoje teigiama, kad jei vaikas pradėjo lankyti darželį iki trejų metų amžiaus, tai statistinė tikimybė, kad jis tęs mokymąsi vidurinėje mokykloje, padidėja beveik 40 proc., o vaikams iš imigravusių šeimų ši tikimybė padidėja net 55 proc.

Teiginį, kad imigrantų vaikams, kurie namuose bendrauja ne tos šalies kalba, ankstyvasis darželio lankymas ypač svarbus ir naudingas, patvirtina mokslininkai D. Bader ir R. Fibbi (2012): kuo anksčiau vaikas pradės lankyti ikimokyklinio amžiaus ugdymo įstaigas, tuo geresnės perspektyvos jo laukia ateityje. Ateities perspektyvos suprantamos kaip geri edukaciniai rezultatai mokykloje, sėkminga psichologinė raida brendimo laikotarpiu, palankiai besiklostanti integracija šalyje, kurioje gyvenama. 2012 metų lyginamieji Europos mokslinių tyrimų TIES rezultatai atskleidė faktą, kad ikimokyklinių institucijų lankymas daro tiesioginį poveikį vaiko edukaciniam rezultatams vidurinio ugdymo grandyje (Bader, Fibbi, 2012).

Atsižvelgus į PISA studiją, atliktą 2001 metais, tampa aišku, jog ikimokyklinė įstaiga yra svarbi ne tik asmenybei formuoti - ji padeda tvirtus pagrindus mokymosi rezultatams pradinės ir vidurinės mokyklos klasėse, įgalina lengviau spręsti dvikalbystės problemą ir greičiau integruotis į visuomenę. K. Dachsberger (2009), išsamiai nagrinėjusi imigrantų šeimų vaikų socializaciją darželiuose, teigė, jog išankstinė pagalba yra dviguba pagalba. D. Bader ir R. Fibbi (2012) savo darbe aprašo 2006 metų OECD atliktą studiją, kurioje buvo prieita prie išvados - kuo anksčiau vaikas pradės lankyti ikimokyklinio ugdymo įstaigą, tuo jo pažymiai mažiau skirsis nuo vietinių bendraklasių vaikų bendrojo lavinimo mokykloje.

Apibendrinant ikimokyklinio ugdymo svarbą motyvuojančius tyrimus, galima teigti, jog ikimokyklinio ugdymo įstaigos ir ankstyvoji intervencija, padedant vaikui integruotis, atlieka itin reikšmingą vaidmenį vaiko socialinėje ir edukacinėje raidoje.

1.2.3. Integracijos sudėtingumas Šveicarijos pradinio ugdymo įstaigose

Jei integracijos sunkumai ikimokyklinėse įstaigose – labai mažai tyrinėta tema, tai apie analogiškas problemas mokyklose galima rasti daug daugiau literatūros. Tiesa, tikslinių mokslinių tyrimų taip pat nėra arba jie neskelbiami. Dėl šios spragos neaišku, kokių sunkumų, kokiose situacijose patiria imigrantų vaikai Šveicarijos ugdymo įstaigose. Literatūroje pateikiama bendra informacija, kodėl imigrantų vaikai patiria adaptacijos problemų, aiškinama, kaip jos pasireiškia bei kokią įtaką gali turėti vėlesniam vaiko gyvenimui, tačiau neišskiriamos amžiaus grupių problemos, kadangi ikimokyklinio amžiaus vaikai ir mokyklinio amžiaus vaikai yra skirtingos raidos, turi skirtingus poreikius, todėl ir jų integracijos problemos bei jų sprendimo būdai, skiriasi.

Manytina, kad svarbiausi sunkumai, kuriuos galima patiria lietuvių imigrantų vaikai Šveicarijos ugdymo įstaigose, turėtų būti analogiški aukščiau išvardytiesiems, būtent: mokymo institucijos lankymo pradžia (kaip ir ikimokyklinio ugdymo atveju), jei vaikas į šalį atvyksta dar nemokėdamas tos šalies kalbos ir pradeda lankyti mokyklą, emocinė ir psichologinė įtampa, įvairaus laipsnio ir pobūdžio diskriminacija, ypač teisių suvaržymas dėl kalbos, dėl socialinės priklausomybės, turtinės padėties, gimimo vietos ir pan.

Aktualu žinoti, kad mokinių patiriamų sunkumų įsijungiant į naują, nežinomą bendruomenę priežastys gali būti kelių rūšių:

- vaiką dėl vieno ar kitų priežasčių ignoruoja bendraklasiai;
- vaikas dėl silpnų vietinės kalbos vartojimo įgūdžių negali bendrauti ir suprasti aplinkos;
- vaikas, kaip asmenybė, nevertinamas mokytojų.

Kad tikslo šalies pedagogai imigrantų vaikus nuvertina dažniau negu saviškius, rodo Šveicarijoje atlikti tyrimai. Neretai imigrantų vaikai nepagrįstai atsiduria specialiojo ugdymo mokyklose arba klasėse. Kartais tokiam sprendimui priimti pakanka vien vaiko vardo, žinių apie tėvų tautybę ir pan. Jei nesi tikrasis šalies pilietis, patirsi daugiau įtarimų ir neigatyvių vertinimų (reikia pasakyti, kad tokia nuostata būdinga ne vienai Europos šaliai). Net galima paskaičiuoti procentinę tikimybę, kuris konkretus imigranto vaikas atsidurs specialiojoje mokykloje ar klasėje (Bundesamt für Migration..., 2006). Deja, šveicariškus vardus turintys vaikai, kuriuos kamuoja lygiai tokios pat mokymosi ar socialinės bėdos kaip ir imigrantų atžalas, į specialiąsias mokyklas nukreipiami kur kas rečiau, nes jų tėvai yra Šveicarijos piliečiai. Toks imigrantų vaikų diskriminavimas egzistuoja, nors ir ne visuose kantonuose juntamas vienodai (Walther-Müller, Häfeli, 2005).

Remiantis mokslinės literatūros analize ir 2006 metų Šveicarijos Federacijos migracijos tarnybos suformuluotomis integracijos problemų prielaidomis (Bundesamt für Migration..., 2006), galima išskirti kelias labai svarbias priežastis, kurios galimai veikia kiekvieno Šveicarijoje gyvenančio imigranto vaiko įsijungimo į bendruomenės gyvenimą sėkmę:

- **Šeimos situacija.** U. Moser (2002) tvirtinimu, vaiko sėkmei naujoje aplinkoje labai svarbi tėvų socialinė ir ekonominė aplinka. Minėto mokslininko teigimu, brolių ir seserų skaičius taip pat turi įtakos palankioms naujoko mokymosi sąlygoms susiklostyti. Imigrantų šeimos kur kas dažniau nei vietiniai gyventojai priklauso žemajam socialiniam sluoksniui, kurių vaikai neturi asmeninių kambarių, kompiuterių, reikiamų mokymosi priemonių. Žinoma, vaiko suvokiamas menkesnis savo ir šeimos statusas tampa jo nepasitenkinimo, nemalonumo, negerumo būsenomis. Dėl diskomforto mažėja jo darbingumas, blogėja bendravimas. Galima kelti prielaidą, kad prastos mokymosi sąlygos lemia vaiko rezultatus mokykloje, o prasti rezultatai siejasi su integracijos problemomis grupėje, mokykloje, artimoje aplinkoje ir šalyje.
- **Didelis imigrantų vaikų skaičius klasėse.** Šveicarijoje imigrantų vaikų procentas mokyklose nuolat auga. Ciuriche 2013 metais net 80 mokyklų iš 93 turėjo daugiau nei po 70 kitakalbių mokinių. Per praėjusius paskutinius penkerius metus imigrantų skaičius Šveicarijoje žymiai išaugo, todėl galima manyti, kad dabar kitakalbių mokinių procentas mokyklose dar didesnis. Dominuoja pagrįsta nuostata, kad per didelis imigrantų vaikų skaičius klasėje turi dvi blogybes: neigiamai veikia visos klasės rezultatus, o kartu ir pačių imigrantų vaikų galimybės mokytis vietinės kalbos menksta (Lehrer wollen weniger Migranten in Schulklassen, 2015). Taigi imigrantų vaikų integracijos problemas tiesiogiai lemia jų procentas klasėje ir mokykloje. Prastesni mokymosi pažymiai ir mažai draugų šveicarų apsunkina galimybes sėkmingai integruotis į mokyklos, gyvenamosios vietos bendruomenės, o vėliau – ir į šalies ekonominį, socialinį, kultūrinį gyvenimą.
- **Imigrantų vaikams nepalankūs mokyklų atrankos mechanizmai.** 2005 metais vykdant OECD projektą „Equity in Education“ nemažai šalių buvo atlikti socialinės lygybės tyrimai. Rezultatai atskleidė, kad Šveicarijoje imigrantai švietimo srityje dažnai diskriminuojami. Jau mokyklos, kurioje mokosi atvykėlių vaikai, tipas dažnai statistiškai rodo, kad, vertinant ir skirstant mokinius, atsižvelgiama ne vien tik į mokinio talentus ir gebėjimus, bet ir į jo kilmę bei socialinį statusą (Bundesamt für Migration..., 2006). Galima teigti, kad kiekvienam imigrantų vaikui gresia

diskriminacija, paskiriant mokyklą, o tikimybė, kad jis pateks į prastesnę bendrojo lavinimo mokyklą arba bus nukreiptas į specialiąją ugdymo įstaigą, yra didesnė nei tikrųjų šalies gyventojų vaikų. Taigi vaiko gebėjimai mokytis nuvertinami arba į juos neatsižvelgiama.

- **Ikimokyklinio ugdymo įstaigų nelankymas.** Ikimokyklinės ugdymo įstaigos sudaro galimybes imigrantų vaikams išmokti vietinę kalbą, vietos dialektą ir taip padeda pagrindus sėkmingai jų integracijai mokykloje. Be to, supažindina ne tik su vietos kalba, bet ir su kultūra.
- **Namuose nevartojama vietinė kalba.** Skaičiuojant procentais, maždaug pusė mokinių, kurių tėvai gimę užsienyje, turi nemažai skaitymo problemų. 2000 m. PISA studijos duomenimis, beveik pusė mokinių (48,5%), kurių abu tėvai užsieniečiai, devintoje klasėje dar nepajėgia suvokti paprastų tekstų; kiek mažiau negu perpus (22,3%) su tuo susiduria vaikai, kurių tik vienas iš tėvų gimęs ir augęs užsienyje, analogiškų sunkumų patiria tik 11,1 procentas vietinių vaikų (Moser, 2002). Galima daryti prielaidą, kad tų vaikų pašamonėje liko užkoduotas jų protėvių psichikos sluoksnis, kaip antai: mąstysena, jausena, pasaulio supratimas, ir tai daro vienokią ar kitokią įtaką mokymosi rezultatams, apsunkina vaiko integraciją į klasės, mokyklos, o vėliau – ir į visuomenės gyvenimą.

Apibendrinus tai, kas išdėstyta šiame poskyryje, galima teigti, kad imigrantų vaikų teisės Šveicarijoje dėl objektyvių ir subjektyvių priežasčių mažesnės. Deja, tiesioginio atsako, kaip tą atskyrimą pajaučia ikimokyklinio ir pradinio amžiaus vaikai, nėra. Akivaizdu viena – vaikų dvasinę būseną, savijautą galima palengvinti gerinant jų turimas vietinės kalbos žinias, puoselėjant praktinio kalbėjimo įgūdžius. Kuo anksčiau vaikas išmoks kalbą, tuo didesnė tikimybė išvengti integracinių problemų bei pasiekti teigiamų edukacinių rezultatų Šveicarijos švietimo sistemoje.

1.3. Lingvistinė socializacija - kelias į sėkmingą integraciją

Gyvenamojoje aplinkoje vietinės kalbos nemokėjimas (neišplėtotas jos fonetikos, semantikos, sintaksės supratimas) – iššūkis, galintis apsunkinti pagrindinių poreikių tenkinimo galimybes. Tokiais atvejais vaikas negali visavertiškai bendrauti su aplinkiniais, negali klausti, prašyti, pasiguosti, pasipasakoti. Kalbinė kompetencija vaikui yra labai svarbi, todėl situacijos, kuriose jis jaučiasi nesuprastas ir nesuprantantis, gali sukelti įvairiausių neigiamų psichologinių išgyvenimų.

R. Geissler ir S. Weber-Menges (2008) teigia, kad imigrantų vaikams pirmosios

ikimokyklinės įstaigos lankymo pradžia dažnai sutampa su tuo momentu, kai prasideda jo pažintis su gyvenamosios aplinkos kalba. Taip nutinka dėl kelių priežasčių. Pirma, į svetimą šalį nuolatiniam gyvenimui atsivežamas ne vienerių metų, o tokio amžiaus vaikas, kad jis netrukus nuvedamas į ikimokyklinę įstaigą. Antra, mažamečiai imigrantų vaikai auga vien tėvų aplinkoje, kurioje girdi gimtąją kalbą ir mažai turi progų klausytis, mėgdžioti, mokytis gyvenamosios aplinkos kalbos. Taip gali nutikti dėl objektyvių priežasčių, pvz., gyvenamojoje aplinkoje mažoka ar išvis nėra vaiko bendraamžių, nėra galimybių išleisti vaiką vieną į kiemą ir pan. Gali pasireikšti ir subjektyvios priežastys, kai imigrantai per daug puoselėja savo šalies kultūrą, kalbą ir vertybes arba nepasirengę integruotis į naująją šalį.

Lietuviai Šveicarijoje, kaip ir kitų tautų atstovai, kuria savo bendruomenę, stengiasi nepamiršti tautos kultūrinių vertybių, puoselėja gimtąją kalbą, švenčia lietuviškas šventes, rengia literatūrinius vakarus, steigia vaikams sėkmdieninius darželius ir mokyklėles. Kultūros išsaugojimo požiūriu visa ši veikla gali būti vertinama tik teigiamai, tačiau pernelyg didelis lietuviškumo puoselėjimas stabdo lietuvių imigrantų vaikų integraciją pačioje Šveicarijoje. Kai vaikai pernelyg dažnai būna lietuviškai kalbančioje aplinkoje, natūralu, jog bendravimas vietine kalba jiems gali tapti nemalonus ir nepageidautinas. Vaikai gali neteisingai suvokti, kad vietinės kalbos mokymasis jiems nebūtinai, kadangi pakanka socialinių kontaktų, bendraujant su saviškiais ir tautiečiais tik gimtąja kalba. Reikėtų dar sykį pabrėžti, kad ankstyvas vietinės kalbos mokymasis yra ypač svarbus vaiko raidai. R. Geissler ir S. Weber-Menges (2008) teigia: kuo vėliau vaikas pradės mokytis vietinės kalbos, kuo vėliau ims lankyti mokymo įstaigą, tuo blogesnė bus vaiko skaitymo kompetencija pradinėse klasėse.

Kalba yra socializacijos pagrindas, kuris suteikia galimybę nesivaržant įsilieti į žmonių grupes, laisvai bendrauti, reikšti savo nuomonę, išklausti kitus. Visa tai svarbu ne tik dėl sėkmingos integracijos tikslo šalyje, bet ir dėl palankios socialinės vaiko raidos. Siekiant geresnės integracijos, svarbu, kad vaikas turėtų pakankamai galimybių ir sąlygų gilinti bei tobulinti kalbinę kompetenciją tiek ikimokyklinio ugdymo įstaigose, tiek ir kitoje aplinkoje. Kiek vaikui tokių galimybių suteikiama, priklauso nuo jo šeimos gebėjimo socializuotis naujoje visuomenėje.

M. Meunier (2011) aprašo du šeimų tipus:

- *Intrakomuninė šeima* (intracommunautaire) - tai šeima, kuri labiau linkusi vaikus auginti savo bendruomenės aplinkoje.
- *Interkomuninė šeima* (intercommunautaire) - tai šeima, pasirengusi bendrauti su kelių skirtingų kultūrų atstovais. Pasak M. Meunier (2011), tokios šeimos yra labiau linkusios į dvišalę socializaciją.

Pirmojo tipo (intrakomuninės) šeimos, augindamos vaikus savo bendruomenės aplinkoje ir

dažniau vartodamos gimtąją kalbą, vaikams kuria nepalankias sąlygas visapusiškai ir / ar greitai integracijai, o antrojo tipo (interkomuninės) šeimos pozityviai skatina vaiko mokymąsi naujos kalbos, integruodamos ją į šalies, kurioje gyvena, visuomenę.

D. Bader ir R. Fibbi (2012) atliko tyrimą, analizuodamos vaikų iš imigrantų šeimų Šveicarijoje situaciją. Autorės daug dėmesio skyrė kalbinei vaikų socializacijai studijuoti. Aprašydamos ją, rėmėsi mokslininkų M. Gehlken, A. J. Fuligni, M. Levels, M. Crul teorijomis, apibendrino jas. Remdamiesi A. J. Fuligni ir M. Gehlken mintimis, D. Bader ir R. Fibbi (2012) teigia, jog aplinkos, kurioje vartojama gyvenamosios vietos kalba, sukūrimas padeda imigrantų šeimų vaikams greičiau išsiugdyti reikiamas lingvistines kompetencijas. Vadinasi, vaikai, kurių šeimos socializuojasi kaip dvišalės, gali greičiau ir sėkmingiau įvaldyti dvikalbystę. Tačiau, kalbant apie dvikalbystę, reikia atsižvelgti ir į pasvarstymus, ar verta vaikus auginti ir mokyti išsyk dvikalbėje aplinkoje nuo pat gimimo.

R. Santner-Klammer (2012), svarstydamą apie kalbų skatinimo programų veiksmingumą ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymui, išskirtinį dėmesį nukreipė į migrantų vaikus, atlikdama teorinę analizę, kurios metu paaiškėjo, kad lingvistinės kompetencijos dvikalbystės kontekste labai priklauso nuo to, kaip vaikas moka gimtąją kalbą. Remdamasi G. M. Siebert-Ott ir J. Cummins teorijomis, autorė teigia, kad antrosios kalbos mokymuisi pirmiausia reikia pakankamai gerai mokėti gimtąją kalbą. Taigi jei vaikas prastai moka tėvų kalbą, vienu metu mokytis antrosios gali būti sudėtingiau, jis abi kalbas drauge mokysis kur kas ilgiau nei po vieną jų atskirai.

Dėl šios priežasties būtų galima teigti, kad lietuviams imigrantams Šveicarijoje vaikus socializuoti ir vesti į darželius būtų tikslinga tik tada, kai jie jau pakankamai gerai įvaldę lietuvių kalbą. Deja, analizuojant mokslinę literatūrą dvikalbystės tema, klausimas, nuo kurio amžiaus vaikus geriausia pradėti mokyti antrosios kalbos, taip ir lieka neatsakytas.

Nors atrodo, kad įvaldyti dvikalbystės lingvistines kompetencijas vaikui gali būti sudėtinga, visgi kai kurie jų sėkmingai išmoka dvi ar daugiau kalbų. D. Bader ir R. Fibbi (2012) teigia: atlikus kai kurių tyrimų analizę, paaiškėjo, kad vaikai net ir namuose gali puikiai įvaldyti dvikalbystę. Yra vaikų, kurie su tėvais bendrauja gimtąja kalba, o su broliais ar seserimis – šalies, kurioje gyvenama, kalba. Autorės teigia, kad ši praktika labai paplitusi tarp antros kartos, kuri gimusi ir užaugusi užsienyje, imigrantų. Tokie vaikai gali nepriekaištingai suprasti ir išmokyti keletą kalbų.

Deja, ne visada sėkminga vaiko socializacija dvikalbėje aplinkoje priklauso tik nuo tėvų. Tai labai priklauso ir nuo jo paties, nes kiekvienas vaikas yra išskirtinis, individualus, su savitu charakteriu ir poreikiais. Todėl klausimas, kada geriausia vaikui pradėti mokytis antrosios kalbos, yra labai individualus.

Vaiko socializacijos sėkmė nemažai priklauso ir nuo to, kaip imigrantų šeima priimama vietinėje Šveicarijos bendruomenėje. Labai svarbu, ar atvykę lietuviai Šveicarijoje nepatiria atstūmimo, ar turi palankias sąlygas ne tik vaiko, bet ir savo asmeninei integracijai. Jei atvykėliai iš pradžių patiria segregaciją ir pasipriešinimą, dažai jie patys atsitraukia ir tampa ta visuomenės dalimi, kuri labiau linkusi socializuotis tik savo tautiečių bendruomenėse.

Apibendrinus tai, kas aukščiau išdėstyta, galima teigti: siekiant pozityvios vaiko integracijos, kurios pagrindinė dalis yra lingvistinė kompetencija, viskas priklauso visų pirma nuo pačios šeimos integravimosi aplinkybių. Po to, kai šeima padeda pamatus savo vaikui elgesiu, manieromis, kalba pritapti prie vietos gyventojų, dalis integracinės atsakomybės atitenka darželio darbuotojams.

1.4. Valstybės ir įvairių organizacijų parama ikimokyklinėms ir pradinėms ugdymo įstaigoms bei imigrantų šeimoms

Dvidešimt šešių kantonų Šveicarija vadinama šešių didžiųjų Europos kultūrų kryžkele, kurioje vartojamos 4 valstybinės kalbos: vokiečių, prancūzų, italų, retoromanų, kurioje plačiai vartojama ir anglų kalba. Šioje daugiakultūrinėje valstybėje gyvena per 2 mln. (per 24%) užsieniečių, 2017 metų gruodžio mėnesio duomenimis, per 2439 lietuvių (Staatssekretariat für Migration SEM, 2018). Jau rašyta, kad kai kuriuose darželiuose ir klasėse bendras įvairių tautybių imigrantų vaikų skaičius žymiai didesnis nei vietinių. P. Meier (2017) aprašė atvejį, kai vieno Šveicarijos darželio grupėje iš 20 vaikų tik 1 jų buvo šveicaras. Akivaizdu, kad Šveicarijoje integracijos problemos ir jų sprendimų paieškos – labai aktualūs dalykai. Dėl šios priežasties Šveicarijos valstybė, kantonai, įvairios organizacijos, siekdamos pagerinti integracijos galimybes imigrantų vaikams, teikia įvairią paramą ugdymo įstaigoms, pedagogams ir šeimoms.

1.4.1. Parama mokykloms ir pedagogams

Šveicarijos valstybė, kantonai ir savivaldybės mokykloms pirmiausia teikia paramą, siūlydamos įvairius kalbos ir kultūros kursus. Organizuojant juos, atsižvelgiama į mokinių vietinės kalbos kalbinių įgūdžių gebėjimus (Eine Dienstleistung des Bundes, der Kantone und Gemeinden, 2017). Taip tikimasi paspartinti imigrantų vaikų integraciją šalyje, paremti mokyklas ir palengvinti pedagogų darbą dirbant daugiakultūrinėje aplinkoje.

Šveicarijos Švietimo direktorato taryba daug dėmesio skiria imigrantų vaikų mokymosi galimybėms ir kokybei gerinti. 2017 metų spalio mėnesį Švietimo direktorato taryba priėmė naują sprendimą, kuriame aptariamais pasiekimais bei keliama nauji tikslai ir uždaviniai. Pirmiausia

dėmesys koncentruojamas į vaikų ir jaunuolių, kurie turi skirtingas kalbines, kultūrinės ir religines patirtis, mokymosi ir gyvenimo kartu efektyvinimą.

Pagrindinis Švietimo direktorato tikslas – suteikti visiems Šveicarijos vaikams vienodas švietimo galimybes ir padėti jiems siekti gerų mokymosi rezultatų. Švietimo tarybos gairėse aprašomos keturios siektinos pagrindinės švietimo veiklos sritys: kalbinių kompetencijų gerinimas, lygybė, pagarba ir socialinė sanglauda, partnerystė ir dialogas. Švietimo direktoratas tikisi ne tik padėti vaikams, bet taip pat palengvinti pedagogų darbą ir įvairių kultūrų atstovų gyvenimą kartu.

Tokiems užsibrėžtiems tikslams įgyvendinti įtraukiamos ne tik mokyklos, bet ir įvairios nevalstybinės ikimokyklinio ugdymo įstaigos. Taip pat atskiro valstybės dėmesio susilaukė pedagoginės mokyklos, ruošiančios mokytojus darbui daugiakultūrinėje aplinkoje: rūpinamasi jų skatinimu, stengiamasi sudaryti geresnes sąlygas jų gebėjimams ugdyti ir t. t. Pedagoginės mokyklos nuolat remiamos, joms teikiama įvairiapusė informacinė ir organizacinė pagalba (Kanton Zürich Bildungsdirektion, 2017 (A)).

Šveicarijos migracijos politikos atstovai, Švietimo direktoratas, pedagoginės mokyklos ir kitos svarbios organizacijos, vadovaudamosi bendradarbiavimo principais, įvairiausiais būdais siekia palengvinti imigrantų vaikų integracijos galimybes šalyje, teikdamos pagalbą ugdymo institucijoms. Organizacijos kartu steigia, telkia, kuria ir vykdo įvairius projektus. Vienas iš tokių – tai mokyklinis projektas NETZWERK SIMS, kuris vykdomas šiaurės Šveicarijoje ir skirtas kalbinių įgūdžių lavinimui. Šis projektas tęsiasi jau dvejus metus ir jungia dešimt mokyklų iš skirtingų kantonų. Tokių projektų esmė – ne tik padėti mokiniams, bet ir sukurti realias sąlygas, kad ilgalaikis švietimo sistemos stebėjimas, vertinimas ir kontrolė taptų rezultatyvesni, o gyvenimas daugiakultūrinėje visuomenėje visiems jos dalyviams būtų priimtinas ir sėkmingas (Nordwestschweizerische Erziehungsdirektorenkonferenz, 2017).

Kai kuriuose Šveicarijos kantonuose pedagogams siūloma vertėjų, kaip mokytojų padėjėjų, pagalba. Šios paramos tikslas – siekti, kad pedagogai geriau suprastų imigrantų šeimų poreikius (Schulische Integration vom Migranten-Kindern, 2006) ir, svarbiausia, kad vaikas nesijaustų esąs izoliuotas, kad gerėtų jo kognityviniai, emociniai, vertinamieji valiniai autokoncepcijos (nuostata savo paties atžvilgiu) elementai.

Taigi, siekiant palengvinti pedagogų darbą ir padėti mokykloms, teikiama įvairi pagalba. Tokia pagalba gali būti tiesioginė ir individuali, pavyzdžiui kaip siūlomi vertėjai ar teminiai seminarai pedagogams arba juntama netiesiogiai, kaip pavyzdžiui kalbų kursų organizavimas vaikams ir jų šeimoms.

1.4.2. Parama imigrantų šeimoms

Šveicarijos Federacijos migracijos tarnyba taip pat kelia ilgalaikius tikslus, siekdama geresnės ir greitesnės imigrantų šeimų integracijos į šalies gyvenimą, įdėmiai nagrinėja visas galimybes ir trukdžius. Tuo tikslu Šveicarijos migracijos tarnybos politikai aktyviai bendradarbiauja su atitinkamomis kantonų institucijomis, savivaldybėmis, įvairaus statuso ugdymo įstaigomis. Jie, nuolat ieškodami naujų būdų užsibrėžtiems uždaviniams įgyvendinti, padeda spręsti situacines problemas, kylančias daugiakalbės visuomenės šeimose, prisideda prie mokyklinio amžiaus vaikų kalbos įgūdžių gerinimo, organizuodami įvairius kursus (Bundesamt für Migration..., 2006).

Sėkminga imigrantų vaikų integracija į tikslo šalių ikimokyklines įstaigas yra nekvestionuojama tėvų pareiga, reikalaujanti daug įvairiapusių žinių (apie dvikalbystę, švietimo įstaigas, vaiko psichologinę ir socialinę raidą ir t.t.). Kad tėvai visų tų žinių įgytų ir mokėtų palaikyti savo vaiką integracijos kelyje, būtina, kad ir valstybė padėtų imigrantų šeimoms. Šveicarija ir kitos valstybės, kuriose gyvena imigrantų, jų šeimas pirmiausia traktuoja kaip savo šalies sudėtinę dalį ir stengiasi padėti jiems kuo greičiau ir sėkmingiau įsijungti į visuomenės gyvenimą. Ir lietuviams, gyvenantiems Šveicarijoje, svarbus įvairiapusis valstybės palaikymas. Viena svarbiausių pagalbos sričių – lengvai prieinama informacija įvairiais klausimais, kurie gali būti opūs kiekvienam naujai atvykusiam gyventi į šalį.

Skirtingos Šveicarijoje dirbančios organizacijos (bažnyčios, migracijos centrai, paramos ir pagalbos centrai) siūlo integracinių užsiėmimų vaikams, jų tėvams. Atlikus internetinę paiešką ir įvedus raktažodžius, kaip: *integracija, migrantai, pasiūlymai, Šveicarija* (vok. Migration, Integration, Angebote, Schweiz), galima rasti ne vieną pagalbos siūlymą, kuris padėtų integruotis į šalies gyvenimą.

Internete gausu pasiūlymų dėl trumpalaikės (kelių valandų per savaitę) ikimokyklinio amžiaus vaikų priežiūros. Taip stengiamasi padėti tėvams, kurie visiškai neturi kur palikti mažylio. Be to, reikia paminėti, kad imigrantų šeimoms organizuojami įvairaus pobūdžio informaciniai, šventiniai susitikimai, kad kiekvienas atvykusysis galėtų susirasti naujų pažįstamų, plėstų akiratį, pasikalbėtų su patarėjais dėl gyvenimo Šveicarijoje ir sulauktų pamokymų ar nurodymų. Teikiama ir psichologinė pagalba jos reikalingiems žmonėms. Siūlomi adresai nepasiturintiems, kur galima pigiai nusipirkti drabužių, žaislų arba jais keistis.

Nenorintiems betarpiškai pasinaudoti šiais pasiūlymais, vengiantiems tiesioginių susitikimų su specialistais yra internetiniai patarimų puslapiai (Reformierte Landeskirche Aargau, 2017; Integration Aargau, 2017; Migraweb, 2017). Ciuricho kantono Švietimo direktoratas yra parengęs elektroninę informacinę priemonę, kurioje pateikta internetinių prieigų tokiais

klausimais, kaip antai: informacija dėl švietimo sistemos, integraciniai kursai, diplomų pripažinimas ir darbas Šveicarijoje, mokslo finansavimo galimybės, darbo integracija, patarimai socialiniais, teisiniais ir psichologiniais klausimais (Kanton Zürich Bildungsdirektion, 2017 (B)). Migracijos organizacija GGG (GGG Migration) savo veiklą organizuoja taip, kad padėtų atvykėliams iš svetimų šalių spręsti įvairius praktinio gyvenimo Šveicarijoje klausimus, stengiasi supažindinti su šalies kultūra, jos ypatumais, konsultuoja migrantus įvairiose situacijose, o pagalbą jiems gali teikti net 14 skirtingų kalbų (GGG Migration, 2017).

Antra svarbi valstybės teikiama pagalba tėvams kryptis – finansinė parama. Deja, ne visi Šveicarijoje gyvenantys lietuviai išgali leisti savo vaikus į darželius. 2010 metų švietimo ataskaitoje keliama prielaida, kad imigrantų vaikai dažnai priklauso socialiai nuskriaustų vaikų grupei, kadangi jiems priežiūra ir ugdymas ikimokyklinėse įstaigose dažnai neprieinami ir dėl didelių mokesčių (Vögeli-Mantovani, 2010). Čia reikia paminėti, kad Šveicarijoje visos vaikų nuo 0 iki 4 metų ugdymo įstaigos yra mokamos ir, deja, labiau orientuotos į globą, bet ne į kompensacinį švietimą (Vögeli-Mantovani, 2010). Vaikams iki ketverių metų nėra valstybinių darželių, jie visi privatūs. Dėl šios priežasties ir mokesčiai už darželius yra dideli.

Visiems tėvams, kurie negali susimokėti už darželį, siūloma alternatyvų: „dienos mamos“ („Tagesmutter“) arba žaidimų grupės. „Dienos mamos“ Šveicarijoje yra labai populiarios. Dažnai tėvai jas mieliau renka dėl finansinio prieinamumo. „Dienos mamos“ – tai mamos, kurios pačios augina vaikus ir, išklausišios kelių savaitių kursus savivaldybėje, gali užsiimti svetimų vaikų priežiūra savo namuose, įkurti tarsi privatų darželį. Jos gali prižiūrėti tam tikrą vaikų skaičių, priklausomai nuo gyvenamojo būsto ploto. Privalumas tas, kad vaikams sukurama jauki tikra namų aplinka, tačiau čia galima įžvelgti ir keletą trūkumų:

- Leisdami laiką pas „dienos mamas“, vaikai dažnai gauna tik globą ir priežiūrą, bet ne švietimą, kadangi „dienos mamos“ neprivalo turėti jokio pedagoginio išsilavinimo.
- „Dienos mamos“ dažnai yra migrantės, kurios pačios nemoka arba nepakankamai gerai moka regiono kalbą (vokiečių, prancūzų, italų arba retoromanų). Dėl šios priežasties vaikai stokoja galimybių mokytis vietinės kalbos. Tai ypač svarbu Šveicarijoje gyvenančioms lietuvių šeimoms. Jų vaikai ir taip auga dvikalbėje, kartais (jei vienas iš tėvų ne lietuvis ir ne šveicaras) net trikalbėje aplinkoje. Vadinasi, jei vaikas lankosi pas „dienos mamą“, kuri, pavyzdžiui, pati yra italų kilmės ir su savo vaikais kalba itališkai, labai tikėtina, kad atėjusiajam bus sudėtingiau atskirti tas kalbas, jam sunkiau greitai integruotis į Šveicarijos visuomenę.

Siekiant padėti vaikui sėkmingai išmokti kurią nors Šveicarijoje vartojamą kalbą, būtų tikslingiau rinktis darželius, o ne „dienos mamas“. Šveicarijos valstybė ir atskirų kantonų valdžia turėtų finansuoti darželius vaikams, kurių tėvai nepakankamai uždirba. Tai, žinoma,

pasakytina ne tik apie lietuvių ar kitų imigrantų Šveicarijoje šeimas, bet ir visus tėvus, auginančius vaikus, dirbančius ir gyvenančius čia legaliai. S. Schulze (2013) teigia, kad, nepaisant finansavimo skirtumų, visų Šveicarijos kantonų tikslas vienas – nustatyti vaiko priežiūros darželyje mokestį individualiai pagal kiekvienos šeimos finansinę padėtį. Todėl jau kelerius metus šalies politikos atstovai aktyviai dirba šiuo klausimu.

Reikia paminėti, kad jau dabar daugelyje kantonų veikia privalomi priešmokykliniai vienerių metų, o kai kuriuose kantonuose – netgi dvejų metų nemokami darželiai arba reikalaujama labai mažo mokesčio. Kantonai, kuriuose privalomų darželių nėra, valstybės skatinami patys siūlyti tėvams nemokamus dvejų metų priešmokyklinius darželius. (Schweizerische Konferenz der kantonalen Erziehungsdirektoren EDK, 2008).

Šveicarijos Federacijos politikos atstovai aktyviai siekia, kad privalomasis dvejų metų darželis pradėtų veikti visoje Šveicarijoje. Dėl didelio pirmos ir antros kartos imigrantų skaičiaus Šveicarijoje privalomasis dvejų metų darželis palengvintų:

- finansinę situaciją daugeliui šeimų, nes imigrantai dažniau priklauso nepasiturinčioms šeimoms nei vietiniai;
- imigrantų vaikų adaptaciją pradinėje mokykloje;
- vaikų socializaciją šalyje.

Siekdamos padėti imigrantų šeimoms, kai kurios mokyklos jau siūlo mamoms pigius kalbos kursus (Schulische Integration vom Migranten-Kindern, 2006), kuriais planuojama integruoti į visuomenės gyvenimą ne tik vaikus, bet ir jų šeimas.

Taigi galima sakyti, kad finansinė parama Šveicarijoje gyvenantiems imigrantams dar nepakankama, bet šalis deda daug pastangų, kad situacija pagerėtų. Tai teikia vilčių, kad ateityje ir lietuvių emigrantų šeimos, gyvenančios Šveicarijoje, turės geresnes galimybes integruotis. Tuo tarpu informacinė pagalba įvairiais migracijos ir integracijos klausimais Šveicarijoje gyvenantiems imigrantams yra lengvai prieinama.

2. TYRIMO METODOLOGIJA

Išanalizavus mokslinę literatūrą, tampa aišku, jog integracijos tema yra plačiai diskutuojama atsižvelgiant į įvairiausias jos veiksnias ir kryptis. Deja, trūksta informacijos apie patiriamas integracijos problemas tam tikrose amžiaus grupėse (pvz.: ikimokyklinio ir jaunesniojo mokyklinio amžiaus). Todėl šis tyrimas yra itin svarbus, siekiant atskleisti lietuvių emigrantų vaikų patiriamas integracines problemas ir atrasti jų sprendimo būdus, pritaikytus minėtoms amžiaus grupėms.

Tyrimo tikslas – ištirti lietuvių emigrantų vaikų, gyvenančių Šveicarijoje, integracijos problemas ikimokyklinio ir pradinio ugdymo įstaigose.

Tyrimo organizavimas. Empirinė tyrimo dalis apie lietuvių emigrantų vaikų integracijos problemas Šveicarijos ikimokyklinio ir pradinio ugdymo įstaigose atlikta keliais etapais:

1. 2018 metų kovo ir balandžio mėnesiais buvo atliktas tyrimas:
 - a) interviu metodu apklausti ikimokyklinio amžiaus lietuvių vaikai, lankantys Šveicarijos ikimokyklinio ugdymo įstaigas,
 - b) anketinės apklausos metodu apklausti lietuvių vaikai, Šveicarijoje lankantys pradinio ugdymo įstaigas,
 - c) anketinės apklausos metodu apklausti Šveicarijoje gyvenantys lietuviai tėvai, kurie augina ikimokyklinio arba jaunesnio mokyklinio amžiaus vaikus,
 - d) anketinės apklausos metodu apklausti Šveicarijos ikimokyklinio ir pradinio ugdymo įstaigose dirbantys pedagogai, kurių grupėse / klasėse yra lietuvių tautybės vaikų.
2. 2018 metų balandžio mėnesį buvo analizuojami ir aprašomi empirinio tyrimo metu gauti rezultatai, siekiant atskleisti lietuvių emigrantų (imigrantų Šveicarijoje) vaikų integracijos problemas į tikslo šalies ikimokyklinio ir pradinio ugdymo įstaigas.

Tyrimo instrumentai:

1. *Interviu - pokalbis* su ikimokyklinio amžiaus vaikais, lankančiais Šveicarijos ikimokyklinio ugdymo įstaigas (1 priedas).

Interviu - pokalbis. Šis apklausos metodas pasirinktas, kadangi ikimokyklinio amžiaus vaikai dažniausiai dar nemoka skaityti ir rašyti. Interviu klausimai parengti iš anksto. Ikimokyklinio amžiaus vaikams buvo parinkti septyni klausimai, kurie atitinka tėvams ir pedagogams pateiktų klausimų analogiją, tačiau klausimų skaičius sumažintas. Kadangi jie skirti ikimokyklinio amžiaus vaikams, tai suformuluoti labai paprastai. Konkretus interviu - pokalbio laikas buvo derinamas iš anksto. Vaikai pasirinkti iš artimos tyrėjui aplinkos. Taip buvo tikimasi, kad vaikai, pažinodami tyrėją, drąsiau atsakinės į klausimus. Kadangi ikimokyklinio amžiaus vaikai dar ganėtinai maži ir jiems paaiškinti, kodėl kalbamasi su juo, kokia to pokalbio prasmė ir

paskirtis, sudėtinga, buvo nuspręsta, jog vaikams apie jų atsakymų svarbą tyrėjo darbui bus pasakoma tik po to, kai šie atsakys į klausimus. Taip buvo tikimasi nesugluminti vaikų, nesukelti jiems pašalinių minčių prieš atsakant į tyrėjo klausimus.

Reikia paminėti ir tai, kad organizuojant tyrimą ir kuriant interviu klausimus ikimokyklinio amžiaus vaikams ir anketas pradinukams, buvo nutarta, jog vaikų nebus klausiama tiesiogiai apie integracijos sunkumus bei patiriamus nesklandumus integruojantis į ugdymo įstaigas. Todėl tokie tiksliniai klausimai buvo užduodami tik suaugusiems informantams, vengiant atkreipti vaikų dėmesį į prastą situaciją (jeigu tokia yra) ir nenorint jiems sukelti neigiamų psichologinių pasekmių.

Interviu - pokalbio pagrindinis tikslas buvo išsiaiškinti, ar vaikai gerai jaučiasi Šveicarijos ikimokyklinio ugdymo įstaigose ir kokios blogos jų savijautos darželyje priežastys. Šis pasirinktas tyrimo metodas ir kokybinio tyrimo savitumas padėjo gauti duomenų, kurie nėra tikimybiniai, tačiau įgalina plačiau interpretuoti plėtojant temą apie lietuvių emigrantų vaikų integracijos problemas Šveicarijos ikimokyklinėse įstaigose.

Interviu - pokalbį sudarė trys struktūriniai blokai (žr. 3 lentelę):

3 lentelė. **Interviu - pokalbio struktūriniai blokai**

Nr.	Blokai	Turinys
I.	Demografinių kintamųjų blokas	➤ Informantų amžius. ➤ Ikimokyklinės įstaigos lankymo dienų skaičius per savaitę.
II.	Diagnostinis kintamųjų blokas	➤ Bendras informantų emocinis požiūris į lankomą ikimokyklinę ugdymo įstaigą. ➤ Aspektai, lemiantys teigiamą arba neigiamą savijautą ikimokyklinio amžiaus įstaigose. ➤ Vokiečių kalbos lygis, apibūdinantis gebėjimą bendrauti su draugais ir auklėtojais lankomoje įstaigoje.
III.	Instrukcija (atmintinė)	➤ Paaiškinama informantų atsakymų svarba tyrėjo darbui. ➤ Apibūdinamas tyrėjo darbas ir siekiai (pritaikant ikimokyklinio amžiaus vaikų suvokimui).

2. *Anketa* Šveicarijos pradinio ugdymo įstaigas lankantiems vaikams (2 priedas).

Ši tyrimo metodika pasirinkta dėl galimybės, leidžiančios informantus apklausti greičiau ir lengviau. Šveicarijoje lietuvių daugėja, tačiau jų geografinis išsidėstymas labai platus. Dėl šios priežasties asmeniniai susitikimai su pradinių klasių mokiniais laiko atžvilgiu gana sudėtingai. Sunku suderinti su informantais laiką ir vietą. Pradinio ugdymo įstaigas lankančius vaikus buvo galima apklausti sekmadienio lietuviškame darželyje, tačiau buvo tikėtasi, kad, turėdami galimybę atsakyti į klausimus namie, vaikai galės geriau susikaupti ir atviriau bei išsamiau reikšti mintis. Tėvams voke buvo įteiktos anketos ir prašyta perduoti jas vaikams, paskui paštu arba asmeniškai grąžinti tyrėjui. Vokas buvo atviras, kad tėvai, esant norui, taip pat galėtų

paskaityti anketų klausimus. Vokey buvo įdėtas kitas vokas, kad vaikai, jei kiltų toks noras, galėtų vokus užklijuoti nerodydami atsakymų savo tėvams prieš grąžinant juos atgal. Taip buvo tikėtasi nuoširdesnių atsakymų. Anketą sudarė dvylika atvirų klausimų, sudėtingesnių nei ikimokyklinio amžiaus vaikams interviu metu, tačiau šiais klausimais taip pat analogiškai siekta išsiaiškinti bendrą vaikų savijautą Šveicarijos pradinio ugdymo įstaigose bei galimas blogos savijautos priežastis.

Anketą sudarė trys struktūriniai blokai (žr. 4 lentelę).

4 lentelė. **Anketos vaikams, lankantiems pradinio ugdymo įstaigas, struktūriniai blokai**

Nr.	Blokai	Turinys
I.	Instrukcija (atmintinė)	➤ Paaiškinama informantų atsakymų svarba tyrėjo darbui (pritaikant ugdymo įstaigas lankančių vaikų suvokimui). ➤ Apibūdinamas tyrėjo darbas ir siekiai. ➤ Prabrėžiamas konfidencialumas arba pasiūloma galimybė į konfidencialumą. ➤ Paaiškinama, kad anketą galima pildyti sau pasirinkta kalba - ta, kuri informantui lengvesnė.
II.	Demografinių kintamųjų blokas	➤ informantų amžius. ➤ Laikotarpis, nuo kada gyvena Šveicarijoje.
III.	Diagnostinis kintamųjų blokas	➤ Bendras informantų emocinis požiūris į lankomą pradinio ugdymo įstaigą. ➤ Aspektai, lemiantys teigiamą arba neigiamą savijautą ikimokyklinėje įstaigoje. ➤ Gebėjimas bendrauti su draugais ir auklėtojais vokiečių kalba lankomoje įstaigoje. ➤ informantų laisvalaikio užimtumas, siekiant išsiaiškinti jo integracijos sėkmę.

3. *Anketa* lietuviams, gyvenantiems Šveicarijoje ir auginantiems ikimokyklinio ir arba jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikus (3 priedas).

Šis tyrimo būdas buvo pasirinktas siekiant veiksmingai ir greitai apklausti informantus. Buvo sukurta internetinė anketa ir patalpinta dviejuose skirtinguose socialinio tinklo Facebook forumuose, kuriuose bendrai sudėjus yra per 4000 narių gyvenusių, gyvenančių ar besiruošiančių gyventi Šveicarijoje. Dėl tokio greito ir lengvo informantų pasiekiamumo buvo tikėtasi surasti kuo daugiau tėvų, kurie atitinka tyrimui reikalingą profilį (gyvenantis Šveicarijos vokiškoje dalyje; auginantis ikimokyklinio ir / ar mokyklinio amžiaus vaiką(-us) Šveicarijoje; partneris taip pat lietuvis (nes vaikų, turinčių tik vieną tėvą lietuvį, integracijos galimybės ir situacija gali skirtis nuo tų, kurių abu tėvai yra atvykę iš Lietuvos)). Deja, tyrime dalyvavo ir anketas pildė tik 20 lietuvių iš kurių anketas užpildė iki galo taip, kad jas būtų galima panaudoti tyrimui tik 8. Po pakartotinai pateikto prašymo užpildyti anketas, tyrimui reikalingų informantų nepadaugėjo.

Anketą sudarė 12 atvirų klausimų ir struktūrinė dalis apie demografinius informantų duomenis. Šia anketa siekta išsiaiškinti tėvų požiūrį į vaikų integracijos sėkmę Šveicarijos ikimokyklinėse ir pradinėse ugdymo įstaigose, jiems ir jų vaikams teikiamą pagalbą integracijos

kokybiškumui ir sužinoti, ko, anot tėvų, jiems Šveicarijoje trūktų ir kas galėtų padėti vaikams integruotis efektyviai (greitai ir sėkmingai). Šią anketą, kaip ir kitas taip pat sudarė trys struktūriniai blokai (žr. 5 lentelę).

5 lentelė. **Anketos tėvams struktūriniai blokai**

Nr.	Blokai	Turinys
I.	Instrukcija (atmintinė)	➤ Tyrėjo prisistatymas ir tyrimo tikslo bei siekių nurodymas. ➤ Prabrėžiamas konfidencialumas.
II.	Demografinių kintamųjų blokas	➤ Informantų amžius. ➤ Turimų vaikų skaičius ir amžius. ➤ Laikotarpis, nuo kada gyvena Šveicarijoje. ➤ Išsilavinimas. ➤ Šeimyninė padėtis.
III.	Diagnostinis kintamųjų blokas	➤ Informantų požiūris į vaiko sėkmę lankomoje ugdymo įstaigoje. ➤ Vaiko integracijos ikimokyklinėje arba pradinėje ugdymo įstaigoje sėkmė ir jos nesėkmes lemiantys veiksniai ➤ Informantų vaikų vokiečių kalbos mokėjimo lygis. ➤ Informantų nuomonė, žinios apie paslaugas, siūlomas ikimokyklinėse ugdymo įstaigose, pradinėse mokyklose arba teikiamas valstybės, padedančias sėkmingai integruotis vaikams ir šeimoms. ➤ Paslaugos, kuriomis informantų naudojasi arba naudojami anksčiau. ➤ Informantų nuomonė apie pedagogų teikiamas paslaugas, lengvinančias vaikų integraciją grupėje / klasėje. ➤ Informantų nuomonė apie trūkstamas paslaugas. ➤ Informantų rekomendacijos sėkmingai lietuvių vaikų integracijai užsienio šalyse.

4. Anketa Šveicarijos ikimokyklinio arba pradinio ugdymo įstaigose dirbantiems pedagogams, kurių grupėse yra bent vienas lietuvis imigrantas ugdytinis (4 priedas).

Šis tyrimo metodas pasirinktas dėl plataus geografinio tinkamų informantų išsidėstymo Šveicarijoje. Pedagogų buvo ieškoma patalpinant informaciją apie informantų paiešką Facebook socialiniame tinkle su prašymu pateikti tokių informantų kontaktinius duomenis. Šia anketa buvo siekta išsiaiškinti pedagogų požiūrį į lietuvių vaikų patiriamas integracijos problemas Šveicarijos pradinėse ir ikimokyklinėse ugdymo įstaigose, darželių ir mokyklų teikiamas paslaugas siekiant sėkmingos vaikų integracijos ir pedagogų nuomonę apie galimybes ir būdus, kurie galimai palengvintų lietuvių emigrantų vaikų integracijos sėkmę ir kitose užsienio šalyse.

Anketą sudarė trys struktūriniai blokai (žr. 6 lentelę).

6 lentelė. Anketos Šveicarijos pedagogams, dirbantiems su lietuvių emigrantų vaikais ikimokyklinėse ir pradinėse ugdymo įstaigose, struktūriniai blokai

Nr.	Blokai	Turinys
I.	Instrukcija (atmintinė)	➤ Tyrėjo prisistatymas ir tyrimo tikslo bei siekių nurodymas ➤ Prabrėžiamas konfidencialumas.
II.	Diagnostinis kintamųjų blokas	➤ Informantų nuomonė apie lietuvių imigrantų vaikų patiriamas integracijos problemas ir galimas jų priežastis. ➤ Informantų rekomendacijos ir pageidavimai imigrantams, kuriais vadovaudamiesi tėvai galėtų pagerinti savo vaikų integracijos galimybes, ➤ Informantų nuomonė apie jų ugdymo įstaigose teikiamas paslaugas imigrantų vaikams. ➤ Informantų nuomone apie reikiamų paslaugų imigrantų vaikams stygių. ➤ Informantų nuomonė apie galimybes galimai lengvinančias lietuvių imigrantų vaikų integraciją įvairiose šalyse.
III.	Demografinių kintamųjų blokas	➤ Informantų amžius ➤ Išsilavinimas ➤ Lytis ➤ Vaikų, su kuriais dirbama, amžius ir skaičius. ➤ Imigrantų ir lietuvių vaikų skaičius klasėje / grupėje, kurioje dirbama.

Informantų atranka ir tyrimo imtis:

Ikimokyklinio ir jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikai pasirinkti atsitiktinai, lankantis Šveicarijoje veikiančio lietuvių sekmadienio lopšelio-darželio užsiėmimuose. Atrinkti vaikai, kurie atitiko tyrimui reikiamą informantų amžiaus grupę.

Emigrantai lietuviai – tėvai, gyvenantys Šveicarijoje ir auginantys ikimokyklinio ir / arba jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikus, buvo atrinkti atsitiktinai, įkėlus prašymą-anketą į Facebook socialiniame tinkle reklamuojamą grupę “Šveicarijos lietuviai”.

Pedagogai, dirbantys Šveicarijos ikimokyklinio ir pradinio ugdymo įstaigose, kurių grupėse / klasėse yra lietuvių tautybės vaikų, buvo atrinkti atsitiktiniu metodu, paprašius artimoje aplinkoje gyvenančių lietuvių pasidalinti mokytojų, auklėtojų, dirbančių su jų vaikais, kontaktiniais duomenimis.

Tyrime dalyvavo:

- Lietuvių emigrantų ikimokyklinio amžiaus vaikai, gyvenantys Šveicarijoje ($N_i = 5$);
- Lietuvių emigrantų vaikai, lankantys pradinio ugdymo įstaigas Šveicarijoje ($N_p = 5$);
- Šveicarijoje gyvenantys lietuviai, kurių vaikai lanko ikimokyklinio arba pradinio ugdymo įstaigas ($N_t = 8$);
- Šveicarijos ikimokyklinio ir pradinio ugdymo įstaigose dirbantys pedagogai, kurių grupėse / klasėse yra lietuvių vaikų ($N_p = 5$).

Išsamesnė tyrimo imties charakteristika pateikiama 7, 8, 9 lentelės.

Vaikų charakteristika ir demografiniai duomenys gali turėti svarbų vaidmenį tyrimo rezultatams (žr. 7 lentelę).

7 lentelė. **Ikimokyklinio ir pradinio ugdymo įstaigas lankančių vaikų charakteristika ($N_i = 5$ ir $N_p = 5$)**

Ikimokyklinio amžiaus vaikai			Pradinio amžiaus vaikai		
Tiriamieji	Amžius	Dienos per savaitę darželyje	Tiriamieji	Amžius	Šveicarijoje nuo (metų)
1.	4	3	1.	8	3 metų
2.	6	5	2.	8	Šveicarijoje gimęs
3.	5	5	3.	9	Šveicarijoje gimęs
4.	6	5	4.	9	6 metų
5.	6	5	5.	8	6 mėnesių

Kaip matoma aukščiau pateiktoje lentelėje, abiejų amžiaus grupių vaikų (ikimokyklinio ir jaunesniojo mokyklinio) nuomonių tyrime dalyvavo po penkis informantus. Ikimokyklinio amžiaus vaikų grupėje daugiausiai apklausti šešiamečiai. Nustatyta, kad 4 iš 5 vaikų darželį lanko penkias dienas per savaitę. Kadangi buvo manoma, jog darželio lankymo dienų skaičius turi įtakos vaikų integracijai (kalbos išmokimas, draugų susiradimas per trumpesnę laikotarpį), buvo siekta išsiaiškinti, kiek dienų vaikas darželį lanko ir atrasti lankymo trukmės sąsajas su vaiko emocine būseną, bei sužinoti jo nuomonę apie lankomą įstaigą.

Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų grupėje visi vaikai, dalyvavę tyrime yra 8 ir 9 metų amžiaus. Šiems vaikams buvo užduotas klausimas, kiek laiko jie gyvena Šveicarijoje. Nuo to priklauso vaiko integravimosi galimybės. Tyrimo metu nustebino išvada, jog ne visi vaikai gimę Šveicarijoje lengviau integruojasi ir anksčiau išmoksta gyvenamosios vietos kalbą, nei atvykę į šalį vėliau. 1 iš 2 vaikų, gimusių Šveicarijoje, vis dar turi sunkumų su kalba ir mokykloje patiria nepatogumų, apie kuriuos informacija bus pateikta vėlesniuose skyreliuose.

Tėvų demografiniai duomenys (amžius, išsilavinimas, šeimyninė padėtis) taip pat gali turėti įtakos tyrimo rezultatams. Iš 8 informantų tyrime dalyvavo 6 moterys ir 2 vyrai.

8 lentelė. **Tėvų demografiniai duomenys ($N_t = 8$)**

Informantų amžius	Informantų išsilavinimas				
	Pagrindinis	Vidurinis	Spec. vidurinis	Aukštasis neuniversitetinis	Aukštasis universitetinis
20-27	0	0	0	0	0
28-34	0	0	0	1	3
35-42	0	0	0	1	2
43-50	0	0	0	0	1
virš 50	0	0	0	0	0

Kaip matyti iš 12 lentelėje pateiktų duomenų, didesnė dalis informantų turi aukštąjį universitetinį išsilavinimą ir priklauso 28 - 34 ir 35 - 42 metų amžiaus grupėms. Įžvelgti sąsają tarp informantų demografinių duomenų ir jų vaikų integracijos galimybių Šveicarijoje sudėtinga, kadangi informantų skaičius mažas.

Į klausimą apie vokiečių kalbos žinias informantai atsakė skirtingai ir nepriklausomai nuo kitų demografinių duomenų. 2 informantai iš 8 pasirinko „*suprantu pašnekovus, bet sunku išsireikšti*“, 1 pateikė atsakymą „*laisvai bendrauju buitinėse situacijose*“, 5 pažymėjo atsakymo variantą „*puikios*“.

Informantai taip pat turėjo pateikti atsakymą į klausimą kiek vaikų turi: 4 informantai po 2 vaikus, 2 po 3 vaikus ir du informantai po 4 vaikus. Kalbant apie vaikų skaičių šeimoje, U. Moser (2002) teigė, jog vaikai, kurie auga daugiavaikėse šeimose, turi prastesnes integracines galimybes. Savos kalbos vartojimas namuose, mažesnis bendravimo poreikis tarp šalies gyventojų, sunkesnė tėvų padėtis leisti vaikus į būrelius, gali supaprastinti vaiko galimybes integruotis aplinkoje. Šio tyrimo metu, paaiškėjo atvirkščiai. Informantų vaikai, kurie auga daugiavaikėse šeimose su integracinėmis problemomis nesusidūrė. Plačiau apie tai bus aprašyta vėliau.

Informantai taip pat turėjo pateikti duomenis apie savo vaikų amžių. Rezultatų analizei atsakymai įtakos neturi, tačiau į atsakymus buvo atsižvelgta informantų tinkamumui patvirtinti. Visi iš informantų privalėjo turėti bent po vieną ikimokyklinio arba jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaiką.

Į klausimą apie šeimyninę padėtį visi aštuoni informantai atsakė „*gyvenu su žmona / vyru ir vaikais*“. Šiuo klausimu norėta išsiaiškinti, ar yra sąsaja tarp šeimyninės padėties ir integracinių galimybių, tačiau, kadangi nei vienas iš informantų nepateikė kitokio atsakymo, šios tyrimo dalies vertinti netikslinga.

Pedagogų amžius ir išsilavinimas gali turėti įtakos tyrimo rezultatams.

9 lentelė. **Pedagogų demografiniai duomenys (N_P = 5)**

Informantų amžius	Informantų išsilavinimas		
	Aukštasis neuniversitetinis	Aukštasis nepedagoginis	Aukštasis pedagoginis
18-27	0	0	0
28-45	1	1	2
46-59	0	0	1
virš 60	0	0	0

Kaip matyti aukščiau pateiktoje lentelėje, dauguma informantų priklauso 28-45 metų amžiaus grupei ir turi aukštąjį pedagoginį išsilavinimą. Tyrimo metu buvo siekta rasti informantų, dirbančių ir su ikimokyklinio, ir su jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikais, kadangi

skirtingų amžiaus grupių vaikai, gali patirti skirtingas integracines problemas. 2 informantai iš 8 dirba su ikimokyklinio ir 3 su jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikais.

Tyrimo duomenų analizė: interviu su Šveicarijoje gyvenančiais lietuviais imigrantais ir jų vaikais bei Šveicarijos ikimokyklinio ir pradinio ugdymo specialistais metu gauta medžiaga buvo užkoduota, analizuota nuosekliai, išskiriant prasminius vienetų, juos formuluojant į subkategorijas, vėliau jungiant į kategorijas, kurios iliustruotos citatomis iš interviu protokolų (informantų kalba netaisyta).

3. LIETUVIŲ EMIGRANTŲ VAIKŲ INTEGRACIJOS PROBLEMŲ IKIMOKYKLINĖSE IR PRADINĖSE ŠVEICARIJOS UGDYMO ĮSTAIGOSE TYRIMO REZULTATAI IR JŲ ANALIZĖ

Kaip jau minėta anksčiau, informantų apklausa buvo atlikta keturiais etapais. Tyrime buvo apklausti ikimokyklinio ir jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikai, lietuviai emigrantai, gyvenantys Šveicarijoje, ir Šveicarijos ugdymo įstaigose dirbantys pedagogai, kurių grupėse ir klasėse yra lietuvių vaikų. Gauti rezultatai toliau pateikiami suskirstant į skyrelius pagal informantų tipą.

3.1. Lietuvių emigrantų vaikų integracijos ikimokyklinio amžiaus įstaigose tyrimo rezultatai ir jų analizė

Siekiant atskleisti ikimokyklinio amžiaus vaikų integracijos ypatumus Šveicarijos ugdymo įstaigose išsiaiškinta, kaip vaikai vertina savo lankomas įstaigas ir kas jiems jose patinka, o kas ne (žr. 10 lentelę).

10 lentelė. Vaikų savijautos ikimokyklinėse ugdymo įstaigose kategorija (N_i = 5)

Subkategorijos	Teiginiai įrodantys subkategoriją
Darželyje patinka žaisti	„žaisti su eskavatoriumi“; „žaisti su Anja ir Paula“.
Patinka įvairi veikla, ekskursijos	„kai einam į mokyklą, sportuojam ir kai kur nors važiuojam su traukiniu“; „kai važiuojam į zoologijos sodą ir kai į mišką einam. Dainuoti irgi patinka“.
Patinka auklėtoja	„auklėtoja Meri man labai patinka ir žaisti kieme su ja“.
Darželyje nepatinka	„Aronas ir Torbenas, nes jie nedraugiški ir neleidžia kitiems vaikams žaisti. Man neleidžia čiuožti“; „<...> kai vaikai verkia. Tiesiog, nes kai verkia mane erzina“; „kad vaikščioti reikia į darželį. <...> nes toli. Mano darželis ant kalno. Labai sunku eiti“.

Atsižvelgiant į 10 lentelėje pateiktus duomenis galima teigti, jog vaikams daugiau darželyje patinka nei nepatinka, tačiau kai kurie vaikų teiginiai patvirtinantys, kad darželyje vaikams patinka, neatskleidžia vaiko integravimosi sėkmės ar kokybės, kaip pvz.: „žaisti su eskavatoriumi“. Teiginiai, įrodantys subkategoriją „Darželyje nepatinka“, taip pat nebūtinai įrodo vaikų integravimosi grupėje ar darželyje sėkmę („kad vaikščioti reikia į darželį. <...> nes toli. Mano darželis ant kalno. Labai sunku eiti“.). Tik dviejų tiriamųjų teiginiai gali leisti interpretuoti, kad grupėje jie sutaria ne su visais vaikais: „<...> kai vaikai verkia. Tiesiog, nes kai verkia mane erzina“; „Aronas ir Torbenas, nes jie nedraugiški ir neleidžia kitiems vaikams žaisti. Man neleidžia čiuožti“.

Apibendrinus tiriamųjų savijautos ikimokyklinio ugdymo įstaigose kategoriją, galima teigti, kad visi vaikai įžvelgia patinkančių dalykų savo lankomame darželyje ir nei vienas iš vaikų neįvardija tokios nepatikimo priežasties, kurią būtų galima interpretuoti, kaip integracijos problemą arba veiksnį, turintį įtakos vaiko integracijai.

Geriau suprasti tai, kaip vaikai integravosi savo grupėje, leidžia atsakymai į klausimą, kiek draugų vaikai turi darželyje (žr. 11 lentelę).

11 lentelė. Atsakymų apie draugus darželyje kategorija (N_i = 5)

Subkategorijos	Teiginiai įrodantys subkategorijas
Turiu daug draugų	„mano draugė Soe ir Noemi. Alice irgi mano draugė, bet aš labai daug žaidžiu ir su Luca ir Semi“; „turiu du draugus, bet jie berniukai“; „Anja ir Paola mano geriausios draugės“; „turiu labai daug draugų“.
Turiu nedaug draugų	„Ne. Žaidžiu tik su Sebastianu, bet kiti man nepatinka“.

Tiriamųjų atsakymai apie turimų draugų kiekį darželyje įrodo, jog keturi vaikai iš penkių turi pakankamai draugų. Tik vienas tiriamasis atsakė, jog draugų neturi ir paaiškino, jog kiti vaikai jam nepatinka („Ne. Žaidžiu tik su Sebastianu, bet kiti man nepatinka“). Interviu metu šio vaiko buvo papildomai paklausta, kodėl jis neturi draugų ir kodėl jam kiti vaikai nepatinka. Į šį klausimą vaikas atsakė „Nežinau“. Pateikus vaikui kitą klausimą apie kalbos mokėjimą, išryškėjo galima blogų santykių grupėje priežastis. Į klausimą, kokia kalba vaikas kalba su auklėtojomis ir darželio draugais, vaikas atsakė „Vokiškai. <...>, bet man nepatinka kalbėtis vokiškai“. Būtent čia išryškėja integracijos problemiško priežastis.

Šveicarijos vokiškoje dalyje ugdymo įstaigose kalbama tos gyvenvietės dialektu (šveicariškai), tačiau visi moka kalbėti aukštutine vokiečių kalba (vokiškai), nors tai nėra privaloma, o vietinių vaikai aukštutinę vokiečių kalbą dažniausiai pradeda mokytis priešmokykliniame darželyje arba mokykloje. Taigi, šveicarų kalbos mokėjimą ir bendravimą jų dialektu galima vertinti, kaip tinkamą galimybę puikiai integruotis grupėje, o vaikai, kurie moka tik vokiečių kalbą galimai yra suprantami, tačiau patys gali nesuprasti aplinkinių dialekto. Todėl tiriamųjų atsakymai „<...> man nepatinka kalbėtis vokiškai“; „vokiškai ir su auklėtojomis ir su vaikais vokiškai“ ir gali būti įrodymas, jog šie informantai dar nėra pilnai integravęsi. Kiti 3 vaikai sakė, jog kalba šveicariškai („Šveicariškai kalbuosi ir labai gerai jau moku“; „šveicariškai“; „su vaikais visada šveicariškai“). Apibendrinus šiuos atsakymus ir sąsajas su kitais vaikams pateiktais klausimais, galima daryti išvadą, jog vaikai, kurie moka gyvenamos aplinkos dialekto kalbą, turi daugiau draugų ir darželyje jiems patinka labiau. Prastesnės kalbos žinios arba tik aukštutinės vokiečių kalbos mokėjimas daro neigiamą įtaką integracijos sėkmei

bendraujant su bendraamžiais. Tokia išvada pagrindžia R. Geissler ir S. Weber-Menges (2008) teiginius apie tai, jog dažnai vaikų darželio lankymo pradžia sutampa su gyvenamosios aplinkos kalbos išmokimu, ir neretai tėvai, augindami vaikus užsienyje, per mažai dėmesio skiria vaikų socializacijai ne tik tarp bendraamžių ir suaugusiųjų, bet ir būtent tarp vietos gyventojų. Taigi, šiame kontekste prasta integracijos situacija išryškėja tik kalbinės socializacijos kontekste, o gilesnių sąsajų su kultūriškumu, ar kitais tautų išskirtinumais, kurie galėtų daryti įtaką integracijai, nematyti. Vaikai, kurie puikiai moka vietinių gyventojų kalbą, problemų nepatiria.

Apibendrinus, galima teigti, kad vienas iš penkių informantų nesijaučia pilnai integravęsis ugdymo įstaigoje. Šiuo atveju galima patvirtinti tai, kas buvo nagrinėjama teorinėje dalyje: vaikai nemokantys kalbos ir prastai mokantys vietinę kalbą, integruojasi sunkiau.

3.2. Lietuvių emigrantų vaikų integracijos pradinio ugdymo įstaigose tyrimo rezultatai ir jų analizė

Kaip jau minėta, buvo apklausti ir pradinio ugdymo įstaigas lankantys vaikai, siekiant tikslingai ištirti šios amžiaus grupės vaikų patiriamus integracijos ypatumus. Tiriamieji atsakė į klausimus apie jų emocinę būseną gyvenant Šveicarijoje ir pateikė atsakymus į klausimą apie turimų draugų skaičių ir jų tautybę.

12 lentelė. **Emocinės savijautos atvykus į Šveicariją, draugų skaičiaus ir jų tautybės kategorija (N_p = 5)**

Subkategorijos	Teiginiai įrodantys subkategorijas
Šveicarijoje patinka	„gerai. Man čia patinka, <...>. Mama nori į Lietuvą, o aš ne“; „man čia patinka“; „nebenorėčiau į Lietuvą atgal, <...>“; „neatsimenu, kaip buvo, kai atvažiavau, bet dabar tai gerai“.
Turiu daug draugų	„daug <...> bet visi mano draugai. Nežinau imigrantai ar vietiniai“; „dvylika. Visokie mano draugai“.
Turiu draugų	„du. <...>rusė mano geriausia draugė“; „nelabai daug, iš Šveicarijos“; „turiu du draugus. Šveicarai“.
Šveicarijoje nepatinka	„<...>, bet mamai nepatinka. <...>“; „<...>, bet iš pradžių buvo labai gaila“.

Apibendrinant aukščiau pateiktą lentelę, matoma, jog dauguma tiriamųjų Šveicarijoje jaučiasi gerai („gerai. Man čia patinka, bet mamai nepatinka. Mama nori į Lietuvą, o aš ne“; „man čia patinka“; „nebenorėčiau į Lietuvą atgal, bet iš pradžių buvo labai gaila“; „neatsimenu, kaip buvo, kai atvažiavau, bet dabar tai gerai“). Vienas iš penkių informantų į klausimą neatsakė visai. Visi informantai savo emocinę būseną įvertino teigiamai. Vis dėl to,

vienas teigė, jog iš pradžių jis jautėsi nekaip („*nebenorėčiau į Lietuvą atgal, bet iš pradžių buvo labai gaila*“). Tokie vaikų atsakymai, leidžia manyti, kad vaikai savo gyvenimą Šveicarijoje vertina teigiamai ir jaučiasi gerai.

Atsižvelgiant į aukščiau lentelėje pateiktus duomenis, matoma, jog visi vaikai turi draugų, tik vienas iš informantų draugų skaičių įvertino, kaip „*nelabai daug*“. Teigiamai galima vertinti tai, jog nei vienas iš penkių vaikų neatsakė, jog visai neturi draugų. Taip pat nebuvo nei vieno vaiko, kuris pateiktų atsakymą, kad jo draugai tik lietuviai. Dėl to galima iškelti prielaidą, kad nei vieno iš vaikų šeima nepriklauso teorinėje dalyje aprašytam intrakomuninės šeimos modeliui, kuomet šeima ir vaikas bendrauja tik savos kultūros rate, kas labai apsunkina galimybę integruotis naujoje gyvenamojoje vietoje.

Siekiant įvertinti, ar vaikas bendrauja su imigrantais (pvz.: „*<...>rusė mano geriausia draugė*“), dėl nesėkmingos integracijos, ar dėl to, kad jo aplinkoje gyvena labai daug įvairių tautybių bendraamžių, būtų tikslinga atlikti gilesnį tyrimą apie vaiko gyvenamąją vietą ir išanalizuoti tos vietos statistinius imigrantų duomenis. Taigi, be išsamesnio tyrimo, šis klausimas negali būti objektyviai interpretuojamas.

Į klausimą apie vietinės kalbos mokėjimą visi informantai atsakė jog kalbą moka gerai („*gerai*“; „*šveicarų moku labai gerai*“; „*labai gerai*“), tik vienas informantas pateikė atsakymą, jog su aukštutine vokiečių kalba jam sekasi sunkiau („*vokiečių kalbos nelabai moku. Labai sunkiai sekasi vokiškai rašyti*“.). Tai vis dėl to leidžia daryti prielaidą, jog šiam vaikui kyla integracijos problemų, kadangi pilnavertiškai integracijai svarbiausia visų pirma vietinė šveicarų (vokiečių dialekto) kalba. Tarp bendraamžių bendraujama dialektu - o tai yra socializacijos tarp bendraamžių pagrindas. Kaip minėjome teorinėje dalyje, vokiečių kalbos nemokėjimas visgi gali kenkti mokymosi pasiekimams. Remiantis D. Bader ir R. Fibbi (2012) mintimis galima teigti, jog pavėluotas vokiečių kalbos išmokimas gali turėti neigiamą įtaką vaiko edukaciniam pasiekimams vyresnėse klasėse, dėl to vėliau gali nukentėti ir socializacija visuomenėje.

Informantai taip pat turėjo atsakyti į klausimą apie įspūdžius darželyje, jei anksčiau tokį lankė. Darželį prieš mokyklą Šveicarijoje lankė trys iš penkių vaikų. Šių trijų informantų atsakymai buvo tokie: „*patiko*“; „*labai patiko, labiau nei mokykloje*“; „*nepatiko. Patiko tik vieną dieną*“. Šiuos atsakymus siejant su atsakymais apie kalbos mokėjimą, galima daryti išvadą, jog informantas, kuris nelabai moka aukštutinę vokiečių kalbą ir turi mažiau draugų, darželio Šveicarijoje iš vis nelankė. Tai patvirtina teorinėje dalyje aprašytą R. Geissler ir S. Weber-Menges (2008) išvadą, jog kuo vėliau vaikas pradės mokytis kalbos, kuo vėliau pradės lankyti mokytojo įstaigą, tuo blogesnė bus jo kalbinė kompetencija pradinėse klasėse. Vaikai, kurie darželį lankė ir kuriems ten sekėsi gerai, neturi integracinių problemų ir mokykloje jiems sekasi

puikiai. Informaciją apie tai, kas informantams mokykloje sekasi gerai, o kas nesiseka, atskleidžia 13 lentelės duomenys.

13 lentelė. Sėkmių ir nesėkmių mokykloje kategorija ($N_p = 5$)

Subkategorija	Teiginiai įrodantys subkategoriją
Mokykloje sekasi viskas	„man viskas labai gerai sekasi“; „sekasi viskas“.
Sekasi tik tam tikri dėstomi dalykai	„sportuoti“; „muzika ir vokiečių kalba, dar sportas“; „rašyti ir skaičiuoti“.
Mokykloje nesiseka	„rašyti“; „matematikos nelabai moku“; „piešti nemoku, kaip Soe“; „per matematiką vos perėjau į kitą klasę“; „testai kartais nesiseka“.

Kaip matyti aukščiau pateiktoje lentelėje, dviem informantams mokykloje sekasi labai gerai („man viskas labai gerai sekasi“; „sekasi viskas“). Kitų vaikų atsakymai pernelyg trumpi ir mažai argumentuoti, tad jų objektyviai vertinti būtų netikslinga. Vaikai į klausimus, kas sekasi ir kas ne, paminėjo pavienius mokykloje dėstomus dalykus, kurie neleidžia pažvelgti giliau. Teigiamai galima vertinti tai, kad nei vienas vaikas nepateikė atsakymo, jog jam viskas arba daug kas nesiseka.

Paminint laisvalaikio leidimą, kuris labai svarbus siekiant atskleisti vaikų integravimąsi, ne tik mokykloje, tačiau ir gyvenamoje aplinkoje, buvo klausama su kuo vaikai leidžia laisvalaikį ir kuo jie užsiima laisvalaikio metu. Vaikai į klausimą, su kuo leidžia laisvalaikį atsakė: „su mama ir sese“; „su draugais kieme“; „su broliais“; „su Jokūbu“; „su tėvais“. Ir tik vienas vaikas iš penkių kalbant apie laisvalaikio praleidimo būdus paminėjo „būnu namie“. Tai tas pats vaikas, kuris turi nelabai daug draugų ir turi problemų su aukštutinės vokiečių kalbos mokėjimu. Tai gali būti probleminės integracijos įrodymas ir priežastis, kuri ne tik apima menką kalbinės kompetencijos išsivystymą, bet ir šeimos nenorą, negalėjimą integruotis vietinėje visuomenėje. Šiame kontekste galima iškelti prielaidą, jog vaikai, kurių šeimos prastai integruojasi, gali ir patys patirti integracinių problemų.

Apibendrinant jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų integracijos ypatumus, galima teigti, jog keturi iš penkių vaikų jaučiasi puikiai integravęsi, mokykloje jiems sekasi gerai, draugų jie turi. Tik vieno vaiko integracijos situaciją mokykloje galima vertinti abejotinai. Norint įsitikinti gautais rezultatais, būtų tikslinga atlikti išsamesnį tyrimą apklausiant ne tik vaiką, bet ir jo tėvus, bei pedagogus, kurie su juo dirba. Išanalizavus šios tyrimo dalies rezultatus, iškeltos prielaidos, jog puiki tėvų integracijos situacija daro įtaką ir vaiko integracijai ugdymo įstaigose, o kalbinė kompetencija (aukštutinės vokiečių kalbos ir gyvenamos vietos dialekto) taip pat lemia vaiko

visavertišką savijautą ugdymo įstaigose. Tikslesnes išvadas galima sudaryti, analizuojant tėvų atsakymus apie jų vaikų integraciją Šveicarijos ugdymo įstaigose, kurie aprašyti tolimesniame skyrelyje.

3.4. Lietuvių emigrantų nuomonės apie jų vaikų integraciją Šveicarijos ikimokyklinėse ir pradinėse ugdymo įstaigose tyrimo rezultatai ir analizė

Organizuojant tyrimą tėvams, dėmesys buvo sutelktas į detalesnius klausimus. Atsižvelgiant į vaiko integracijos sėkmę darželiuose arba mokyklose, svarbu atkreipti dėmesį ir į pačių tėvų situaciją gyvenamoje aplinkoje. Jiems buvo pateiktas klausimas apie tai, kaip jie patys jaučiasi Šveicarijoje ir kokias teigiamas ar neigiamas pasekmes jie patyrė atvykę į šalį. Atsakymai į klausimus pateikti 13 lentelėje.

13 lentelė. **Teigiamų ir neigiamų pasekmių, patirtų atvykus į Šveicariją, kategorija (N_t = 8)**

Subkategorija	Teiginiai įrodantys subkategorijas
Teigiamos pasekmės	
Geresnė padėtis vaikams	„baigėsi ligos, <...>, daug mokymosi žaidimo būdu, žinių pritaikymas praktikoje“; „vaikai jaučiasi laimingi, pradeda įsisavinti kalbą, tapo drąsesni“; „<...>, daugiau rūpinimosi vaiku“.
Geresnė ekonominė ir socialinė padėtis	„didesnė alga, saugumas, didesnės įdarbinimo galimybės, didesnė pagarba žmogui“; „socialinis pagerėjimas, <...>“.
Nauji patyrimai ir kalbos žinių tobulinimas	„daug naujo sužinojau ir patyriau“; „<...>, greitas kalbos išmokimas, <...>“; „naujos kalbos išmokimas, adaptavimas“;
Neigiamos pasekmės	
Artimųjų trūkumas	„atitolau nuo draugų ir šeimos“; „artimųjų nebuvimas, <...>, draugų trūkumas“; „draugų ir aplinkos pasikeitimas“.
Nepažįstama aplinka ir kalbos žinių stygius	„Stresas dėl naujos aplinkos, rutinos pasikeitimo ir kalbos nemokėjimo“; „naujos vietos pasikeitimas, kalba“; „<...>, kalbos barjeras, <...>“; „kalbos nemokėjimas, <...>“;
Prastėjantys edukaciniai pasiekimai	„<...>, atsilikimas moksluose dėl kalbos, nes, kol mokosi integracinėje klasėje, jie daug laiko skiria kalbos mokymuisi, kiti dalykai lieka nepaliesti, perėjus į normalią klasę reikia pasivyti praeita kursą, todėl nukenčia mokymosi kokybė“; „gero vidurinio lietuviško išsilavinimo netekimas <...>“.
Nepriimtini kultūriniai skirtumai	„Bendražmogiškųjų vertybių skiepijimo mokykloje netekimas. Lytinio auklėjimo šveicariškoje mokykloje šokiruojantis mokymas ir šveicariškoje materializmo skiepijimas“.

Apžvelgus aukščiau pateiktą lentelę, akivaizdu, jog informantai, atvykę į Šveicariją, patyrė tiek teigiamas, tiek neigiamas pasekmes. Teigiamas pasekmes buvo galima suskirstyti į tris pagrindines grupes: geresnė padėtis vaikams; geresnė ekonominė ir socialinė padėtis; nauji patyrimai ir kalbos žinių tobulinimas. Daugiausiai informantų, kaip teigiamą pasekmę įvardijo kalbos žinių gerinimą, trys informantai vertina tai, kad jų vaikams Šveicarijoje sekasi geriau. Informantų teigimu, jais labiau rūpinamasi, jie „*jaučiasi laimingi, tapo drąsesni*“, turi galimybių mokytis kalbos, mažiau serga ir mokosi žaidimo būdu. Du informantai teigiamas pasekmes įvardijo minint socialinį ir / arba ekonominį pagerėjimą.

Neigiamas pasekmes buvo galima suskirstyti į keturias grupes: artimųjų trūkumas; nepažįstama aplinka ir kalbos žinių stygius; prastėjantys edukaciniai pasiekimai, nepriimtini kultūriniai skirtumai. Daugiausiai tėvų paminėjo artimųjų ir draugų trūkumą, taip pat dažniau minimas kalbos žinių stygius. Du tėvai pateikė atsakymus, kuriuos galima priskirti prastėjančių edukacinių pasiekimų kategorijai. Vienas iš informantų patyrė neigiamą Šveicarijos kultūros ir švietimo įtaką savo vaikui (vertybių praradimas, šokiruojantis lytinis auklėjimas). Dar vienas informanto atsakymas („*kalbos nemokėjimas, atsilikimas moksluose dėl kalbos, nes kol mokosi integracinėje klasėje jie daug laiko skiria kalbos mokimuisi, kiti dalykai lieka nepalieti, perėjus į normalia klase reikia pasivyti praeita kursą, dėl nukenčia mokimosi kokybė*“) leidžia suprasti, jog informantas kalba apie sunkumus, kuriuos patiria vaikas. Atsižvelgus į šį atsakymą ir prisiminus teorinėje dalyje pateiktus D. Bader ir R. Fibbi (2012) faktus, galima teigti, jog nepakankamos kalbos žinios, per vėlai pradėta lankyti ugdymo įstaiga turi įtakos prastiems edukaciniais pasiekimams.

Taigi, trumpai apibendrinant šios tyrimo dalies rezultatus galima teigti, jog informantai patiria tiek teigiamas, tiek neigiamas integracijos pasekmes. Analizuojant jų atsakymus, buvo pastebėta, jog tie tėvai, kurie aprašo didžiausias, reikšmingiausias patiriamas nesėkmes, pateikia prastus savo vaiko vokiečių kalbos žinių įvertinimus. Tai pakartotinai pabrėžia, jog šeimos integracijos ypatumai turi įtakos vaiko integracijos sėkmei. Tėvų atsakymai apie vaikų kalbos žinias pateikiami 14 lentelėje.

14 lentelė. Tėvų nuomonės apie vaiko kalbos žinias kategorija (N_t = 8)

Subkategorija	Teiginiai įrodantys subkategorijas
Kalbos žinios puikios	„viską supranta ir kalba be problemų“; „neišsiskiria iš vietinių“.
Kalbos žinios vidutinės	„vaikų kalbos žinios geros, gali susikalbėti nesudėtingomis temomis“; „supranta, kalba jau nemažai“.
Kalbos žinios prastos	„supranta labai daug vokiškai, tačiau nenori kalbėti. Nepasitiki savimi arba nemoka išsireikšti“; „po truputi gerėja“;

	„vokiškai supranta prastai, kalbėti moka labai nedaug“.
Jokių kalbos žinių	„nekalba. Neturi jokių žinių“.

Iš 14 lentelėje pateiktų teiginių matome, jog 4 iš 8 informantų vaikai kalbą moka puikiai arba vidutiniškai. Vienas iš informantų teigia, kad jo vaikas „*neišsiskiria iš vietinių*“. Trys informantų vaikai turi prastas kalbos žinias, vienas – jokių. Į šiuos atsakymus galima pažvelgti giliau, panagrinėjus ir 13 lentelės dalį apie neigiamas pasekmes. Vaikų kalbos žinios ir patiriami integracijos sunkumai jų lankomose ugdymo įstaigose gali atskleisti svarbias tyrimui išvadas. Informantų atsakymai apie tai, kaip jų vaikams sekasi ugdymo įstaigose ir integracinių sunkumų aprašymai pateikiami 15 lentelėje.

15 lentelė. **Vaiko integracijos ypatumai Šveicarijos ikimokyklinio ir pradinio ugdymo įstaigose (N_t = 8)**

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai, įrodantys subkategorijas
Ikimokyklinio ugdymo įstaigos	Vaikui sekasi gerai	„ <i>sekasi puikiai. Jokių sunkumų, tik pradžioje vaikui buvo nejauku, nes viskas nepažįstama</i> “; „ <i>puikiai sekasi</i> “.
	Vaikas susiduria su sunkumais	„ <i>sekasi nelabai gerai. Tomis dienomis, kai reikia eiti į darželį, yra labai liūdnas. Eina nenoriai. Bet būna ir gerų dienų. Buvo atstumtas vaikų. Grupėje yra pats jauniausias, todėl vaikams su juo neįdomu žaisti, kadangi jis nekalba</i> “; „ <i>sunku adaptuotis darželyje, sunku su vokiečių kalba, nauja aplinka. Dėl kalbos buvo sunkumų</i> “.
Pradinio ugdymo įstaigos	Vaikui sekasi gerai	„ <i><...> vaikams sekasi geriau, nes mokslas nėra labai įtemptas, stengiasi viską išmokyti mokykloje, namų darbai labai minimalūs. Pradėjus suprasti kalbą, po pusės metų jautėsi jau šiek tiek įsiintegruotą į mokyklą. <...>, neturėjo jokių sunkumų</i> “; „ <i>mokykloje mokomės vidutiniškai. Neturėjo sunkumų, gimę ir užaugę tarp vietinių</i> “.
	Vaikas susiduria su sunkumais	„ <i>didžiausia problema buvo bendravimas, neturėjimas draugų</i> “.

Kaip matyti iš 15 lentelėje pateiktų duomenų, ikimokyklinės ugdymo įstaigas lankantiems vaikams (dviems iš trijų) sekasi puikiai. Matyti ir tai, kad vaikai, kurie lanko ikimokyklinio ugdymo įstaigas, dažniau susiduria su sunkumais, nei pradinukai. Jų tėvai pateikė tokius atsakymus: „*sekasi nelabai gerai. Tomis dienomis, kai reikia eiti į darželį, yra labai liūdnas. Eina nenoriai. Bet būna ir gerų dienų*“; „*sunku adaptuotis darželyje, sunku su vokiečių kalba, nauja aplinka*“. Iš tos pačios informantų grupės, atsakymai apie integracinių sunkumų įvardinimą pateikti taip: „*Buvo atstumtas vaikų. Grupėje yra pats jauniausias, todėl vaikams su juo neįdomu žaisti, kadangi jis nekalba*“; „*sunku integruotis dėl kalbos nemokėjimo*“; „*dėl*

kalbos buvo sunkumų“. Taigi, dažniausia priežastis, kodėl vaikai patiria sunkumų ikimokyklinėse ugdymo įstaigose – prastos kalbos žinios. Dar kartą prisiminus 14 lentelę, galima teigti, jog vaikai, kurie turi nepakankamas vokiečių kalbos žinias, darželyje dažniau patiria sunkumų.

Aprašant pradinio ugdymo įstaigas lankančių vaikų sėkmę ir patiriamus sunkumus, galima teigti, jog jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikams mokykloje sekasi geriau. Nei vienas iš informantų neatsakė, jog vaikui nesiseka. 2 informantai parašė, jog jų vaikai „*neturėjo jokių sunkumų*“; „*neturėjo sunkumų, gimę ir užaugę tarp vietinių*“ ir 1 iš informantų pateikė atsakymą, jog „*didžiausia problema buvo bendravimas, neturėjimas draugų*“. Deja, į šiuos klausimus atsakė ne visi informantai, todėl visų informantų atsakymų palyginti neįmanoma.

Apibendrinant 15 lentelėje pateiktus duomenis, galima sakyti, kad pradinukams sekasi geriau nei ikimokyklinukams. Apibendrinant abi amžiaus grupes, galima daryti išvadą, jog integracijos sunkumus vaikai dažniausiai patiria būtent dėl nepakankamų kalbos žinių.

Informantai buvo paprašyti atsakyti į klausimą apie jų vaikams teikiamas paslaugas ir apie tai, kokiomis paslaugomis jie pasinaudojo, o kokių paslaugų trūko. Analizuojant šiuos atsakymus tikėtasi rasti ryšį tarp paslaugų kiekio, pasinaudojimo jomis ir integracinės sėkmės.

16 lentelė. **Paslaugos, kurios buvo siūlomos informantams ir kuriomis jie naudojo** (N_t = 8)

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai įrodantys subkategorijas
Ikimokyklinio ugdymo įstaigose	Asmeninė pagalba vaikui	„ <i>papildoma auklėtoja, kuri rūpinosi, kad vaikas greičiau suprastų vokiečių kalbą</i> “.
	Papildomi kalbos užsiėmimai	„ <i><...> užsiėmimai, kurių metu vaikas mokomas kalbos</i> “; „ <i>dienos grupė, skirta užsieniečių vaikams, kurioje mokoma vokiečių kalbos</i> “.
	Papildomi mokymosi metai	„ <i>darželis rūpinosi integracija. Pasiūlė papildomus metus mokyklos paruošimui <...></i> “;
	Nebuvo jokių paslaugų	„ <i>nieko nesiūlė</i> “; „ <i>nebuvo siūloma</i> “.
Pradinio ugdymo įstaigose	Integracinės klasės	„ <i><...> siūlomos specialios integracinės klasės su sustiprintu kalbos dėstymu</i> “.
	Papildomos kalbos pamokos	„ <i><...> kalbų kursai</i> “; „ <i>papildomos vokiečių kalbos pamokos</i> “.
	Kalbos kursai tėvams	„ <i>Vaikams buvo suteikta viskas mokykloje, ten pat ir tėvams t. y. mums buvo pasiūlyti nemokami kalbos kursai kad lengviau visiems būtų integruotis šalyje</i> “;
	Nebuvo jokių paslaugų	„ <i>jokių paslaugų nebuvo</i> “.

Kaip matyti iš 16 lentelėje pateiktų duomenų, teikiamas paslaugas, kurias išvardino tėvai, galima suskirstyti į kelias subkategorijas. Ikimokyklinio ugdymo įstaigų kategorijoje teikiama: asmeninė pagalba vaikui; papildomi kalbos užsiėmimai; papildomi mokymosi metai (prieš

mokyklą). Visos šios subkategorijos susijusios su skirtingo pobūdžio kalbos mokymu. 2 iš informantų pateikė atsakymą, jog jų darželis neteikė jokių siūlymų („*nieko nesiūlė*“; „*nebuvo siūloma*“).

Pradinio ugdymo įstaigų kategorijoje dominuoja papildomos kalbos pamokos. 1 informantas taip pat paminėjo, jog vaikui buvo siūloma lankyti integracinę klasę su sustiprintu vokiečių kalbos dėstymu. Priešingai nei ikimokyklinio ugdymo kategorijoje, pradinukų tėvams siūlomi kalbų kursai ne tik vaikų, bet ir jų pačių kalbinės kompetencijos kėlimui. Vienas informantas teigė, kad „*jokių paslaugų nebuvo*“.

Apibendrinus 16 lentelės duomenis, galima padaryti išvadą, jog 3 iš 8 informantų nesulaukė jokių pasiūlymų. Likusiems informantams buvo teikiami įvairaus pobūdžio pasiūlymai, orientuoti į kalbinį lavinimą.

Informantų taip pat buvo klausama, kokiomis iš siūlomų paslaugų jie naudojosi. Tėvų atsakymai buvo tokie: „*naudojomės užsiėmimais, skirtais užsieniečių vaikams, kur vaikai mokomi vokiečių kalbos*“; „*papildomi metai darželio paruošiamojoje grupėje*“; „*kalbos mokymas*“; „*lankėm kalbos kursus, vaikas dalyvavo papildomuose kalbos užsiėmimuose*“; „*integracinė klasė*“. Analizuojant šiuos atsakymus ir sulyginant juos su 16 lentelėje pateiktais duomenimis, galima sakyti jog tėvai yra linkę priimti pagalbą ir naudotis visomis paslaugomis, kurios teikiamos ugdymo įstaigose. Trys iš aštuonių tėvų parašė, jog nesinaudojo jokiais paslaugomis, kadangi jų tiesiog nereikėjo.

Po atliktos mokslinės literatūros analizės rašant teorinę dalį, pasirodė, jog vis dėl to, vaikams ir jų tėvams turėtų būti teikiama daug daugiau paslaugų, nei galima įžvelgti tėvų atsakymuose. Nei vienas iš informantų nepaminėjo papildomų paslaugų, tokių, kaip pvz., užklasiniai būreliai. Čia išskyla keli klausimai: ar tėvams ir vaikams siūloma užklasinė veikla? Ar tėvai yra per mažai informuoti ir į būrelius, užklasinę veiklą, įvairius renginius nežiūri, kaip į pagalbą vaiko integracijai gerinti? Norint rasti atsakymą į šiuos klausimus, būtų tikslingas šio tyrimo tęstinumas.

Tėvų taip pat buvo klausama, kokių paslaugų jiems trūko. Į šį klausimą atsakė tik 2 informantai: „*daugiau dėmesio nuo pradžių. Dėmesys buvo skiriamas tik tada, kai jau atsirado problemos*“; „*kalbos mokymo nelaukiant rugsėjo mėnesio*“. Pastebėta, jog tie informantai, kurie nesulaukė jokių pasiūlymų iš darželio ar mokyklos ir kurie nesinaudojo jokiais paslaugomis, negalėjo atsakyti į klausimą, kokių paslaugų jiems trūko.

17 lentelėje pateikta informacija apie tai, kokią pagalbą vaikams suteikė su jais dirbantys pedagogai. Tai taip pat labai svarbu, kadangi pedagogo darbas su imigrantų vaikais ypač reikšmingas. Kiekvienas pedagogas, dirbdamas savo darbą kompetentingai, turėtų atkreipti dėmesį į imigrantų vaikus ir kartu su mokyklos kolektyvu, tėvais ieškoti sprendimo būdų, kurie

padėtų vaikui sėkmingai integruotis ir išvengti problemų.

17 lentelė. **Pedagogų pagalba vaikui ir šeimai (N_t = 8)**

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai įrodantys subkategorijas
Pagalba ikimokyklinio ugdymo įstaigose	Kalbos mokymas	„Mokė vaiką vokiečių kalbos; „išmokė vokiškai nuo nulio“.
	Pagalba susirandant draugus	„Stengėsi integruoti vaiką į grupę, kad jis turėtų bendraminčių žaidimams“; „Padėjo jam susirasti draugų“.
Pagalba pradinio ugdymo įstaigose	Individuali pagalba vaikui	„skyrė didesnę dėmesį vaikui“; „Pedagogai su vaikais daug dirba individualiai, integracinėje klasėje mokinių nedaug, dirba du pedagogai“.
	Bendradarbiavimas su tėvais	„bendravimas ir nutarimas, ko vaikui reikia“; „Su tėvais taip pat visad palaiko ryši, rašytiniu būdu praneša visą informaciją“; „Organizuoja individualius pokalbius, samdosi vertėjus kad būtų patogų bendrauti abiems pusėms“.
	Kalbos mokymas	„papildomas dėmesys, vokiečių kalbos skatinimas“.
Pagalbos nebuvo		„ <...> jokio išskirtinumo. Su mūsų vaiku, kaip ir su kitais elgėsi vienodai ir reikalavo nei daugiau, nei mažiau“; „nieko ypatingo nedarė“.

Kaip matoma aukščiau pateiktoje lentelėje, pedagogų teikiamą pagalbą vaikui, pagal ugdymo įstaigos tipų kategorijas, galima suskirstyti į kelias subkategorijas. Ikimokyklinėse ugdymo įstaigose pedagogai daugiausia dėmesio teikia kalbos mokymui, bei padeda vaikams susirasti draugus. Pradinio ugdymo įstaigose dėmesio kalbos mokymui skiriama kiek mažiau, tačiau ypatingai bendradarbiaujama su tėvais („bendravimas ir nutarimas, ko vaikui reikia“; „Su tėvais taip pat visad palaiko ryši, rašytiniu būdu praneša visą informaciją“; „Organizuoja individualius pokalbius, samdosi vertėjus kad būtų patogų bendrauti abiems pusėms“).

2 informantai iš 8 parašė, jog pedagogai, dirbantys su jų vaikais, jokios pagalbos vaikams neteikė („ <...> jokio išskirtinumo. Su mūsų vaiku, kaip ir su kitais elgėsi vienodai ir reikalavo nei daugiau, nei mažiau“; „nieko ypatingo nedarė“). Aptariant anksčiau pateiktus klausimus, galima sakyti, jog vienam vaikui nebuvo teikiama pagalba dėl to, kad jis puikiai integravėsis, tačiau antras vaikas yra turėjęs integracinių problemų. Tai galėtų būti interpretuojama kaip nepakankamas pedagogų pasirengimas dirbti su imigrantų vaikais arba per menkos pedagoginės žinios dirbant su daugiakultūriškomis klasėmis.

Tyrime dalyvavę tėvai aprašė savo nuomonę apie tai, kas, jų manymu, palengvintų vaikų integraciją užsienio šalyse. Tėvai taip pat pateikė rekomendacijas Šveicarijos ir Lietuvos specialistams, kaip, jų nuomone, būtų galima padėti vaikams lengviau integruotis.

18 lentelė. Tėvų rekomendacijos atvykstantiems į Šveicariją kitataučiams ir su jais dirbantiems pedagogams (N_t = 8)

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai įrodantys subkategorijas
Pagalba gimtinėje	Kalbos mokymas	„bent minimalios kalbos žinios prieš atvykstant į Šveicariją“; „Palengvintų geras kalbų mokėjimas, geresnis kalbų dėstymas Lietuvos mokyklose“.
Pagalba tikslo šalyje	Bendradarbiavimas su tėvais	„pedagogų bendravimas su tėvais“.
	Kalbos mokymas	„skiriamos papildomos kalbos pamokėlės“; „kalbos mokėjimas“; „didesnis dėmesys į kalbą ir papildomas galimybes geriau integruotis“.
Rekomendacijos Lietuvos ir Šveicarijos specialistams		„gali daryti auklėtojams kvalifikacijos kursus, kurie būtų susiję su integracinėmis temomis“; „padėti nuo pat atvykimo pradžios, informuoti prieš išvykstant“; „kursai, kaip geriau pasiruošti ir dirbti su imigrantų vaikais, nes užsieniečių populiacija labai didelė“.

Integracijos palengvinimo galimybes galima suskirstyti į dvi grupes: tai, ką reikėtų įgyvendinti savo šalyje iki išsikraustant iš Lietuvos; tai, ką reikėtų įgyvendinti tikslo šalyje. Dar gyvenant Lietuvoje, informantų nuomone, vaikų integracijos problemas palengvintų „bent minimalios kalbos žinios prieš atvykstant į Šveicariją“; „Palengvintu geras kalbų mokėjimas, kurį geriau dėstyti Lietuvos mokyklose“. Jau gyvenant užsienio šalyse, informantų manymu, padėtų: „skiriamos papildomos kalbos pamokėlės“; „kalbos mokėjimas, pedagogų bendravimas su tėvais“; „didesnis dėmesys į kalbą ir papildomas galimybes geriau integruotis“.

Šveicarijos ir Lietuvos specialistams tyrimo dalyviai rekomenduoja: „gali daryti auklėtojams kvalifikacijos kursus, kurie būtų susiję su integracinėmis temomis“; „padėti nuo pat atvykimo pradžios, informuoti prieš išvykstant“; „kursai, kaip geriau pasiruošti ir dirbti su imigrantų vaikais, nes užsieniečių populiacija labai didelė“.

Apibendrinant šią tyrimo dalį, galima teigti, kad žemas kalbos žinojimo lygis gali sukelti integracijos problemas. Vis dėl to, daliai lietuvių Šveicarijoje pavyksta gerai integruotis. Aptariant tai, kokios pagalbos tėvai susilaukia Šveicarijoje ir kaip jų vaikams padedama, galima daryti dvejopą išvadą: tėvai yra arba per mažai informuoti apie jiems prieinamą pagalbą ir apie tai, kas padėtų vaikui integruotis šalyje, arba realios, praktinės pagalbos Šveicarijoje yra išties mažiau, nei aprašyta teorinėje dalyje analizuojant įvairius mokslinius šaltinius.

3.5. Pedagogų, dirbančių su lietuvių vaikais Šveicarijos ugdymo įstaigose, nuomonės apie vaikų integraciją tyrimo rezultatai ir analizė

Pedagogas su vaikų problemomis ugdymo įstaigoje susiduria tiesiogiai, ir šiame kontekste jie yra arčiausiai problematikos ir mato ją savo akimis. Pedagogų nuomonė apie lietuvių vaikų integracijos ypatumus yra itin reikšminga šiam tyrimui.

Prieš analizuojant tolimesnius klausimus ir pedagogų atsakymus, pirmiausia svarbu atkreipti dėmesį į klasių ar grupių sudėtį, kuriose dirba pedagogai. Klasės sudėtis, imigrantų ir vietinių vaikų santykis gali turėti įtakos ne tik informantų atsakymams, bet ir lietuvių vaikų galimybėms integruotis tose klasėse ar grupėse.

19 lentelė. Pedagogų grupių / klasių sudėtis ($N_P = 5$)

Informantai	Grupių / klasių sudėtis		
	Bendras vaikų skaičius	Imigrantų vaikų skaičius	Lietuvių vaikų skaičius
I	15	10	1
II	17	8	1
III	20	5	1
IV	25	11	2
V	21	5	1

Nagrinėjant aukščiau pateiktos lentelės duomenis matyti, kaip varijuoja imigrantų ir vietinių vaikų santykis grupėje. Dviejų pedagogų grupėse imigrantų vaikų yra beveik pusė ar daugiau kaip pusė grupės. Vienoje klasėje iš 21 vaiko tik 5 vaikai imigrantai. Lietuvių vaikų keturiose grupėse yra po vieną ir vienoje du.

Kokia sąsaja yra tarp imigrantų, vietinių vaikų santykio grupėje ir lietuvių vaikų integracijos, bus atskleista vėliau.

Mokytojų buvo paprašyti atsakyti į klausimus apie tai, kokius integracijos sunkumus patiria lietuvių vaikai. Atsakymai į šiuos klausimus pateikti 20 lentelėje.

20 lentelė. Pedagogų atsakymai į klausimus apie sunkumus, kuriuos patiria jų auklėtiniai lietuviai ($N_P = 5$)

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai įrodantys subkategorijas
Sunkumai ikimokyklinio ugdymo įstaigose	Kalbos nežinojimas	„pradžioje kilo sunkumai su kalba, kas normalu vaikams, kurie integruojasi naujoje aplinkoje <...>“; „<...> per mažai kalbos įgūdžių <...>“.
	Emocinės problemos	„<...> Emocijų valdymo problemos“; „<...> ir persikėlimas iš savos šalies į svetimą“.
	Informacijos stygius	„per mažai informacijos apie tai, kaip galima greičiau išmokti kalbą, <...>“.
	Sunkumų nebuvo	„vaikui sunkumų integracijos srityje nekilo. Jis greitai susidraugavo ir su kitais vaikais ir nesijautė, kad būtų išskirtinis“.
Sunkumai	Menkos kalbos	„su vokiečių kalba buvo iš pradžių sunku, todėl bendravimas

pradinio ugdymo įstaigose	žinios	<i>klasėje ir mokymasis vaikui pilnavertiškai įmanomas tapo tik palaipsniui“;</i> <i>„kalba buvo didžiausia kliūtis. Be kalbos vaikas negali tinkamai išreikšti savo poreikių ir priimti aplinkinės informacijos. <...>“.</i>
	Probleminis elgesys	<i>„probleminis elgesys susijęs su bendravimu su kitais vaikais <...>“.</i>
	Informacijos apie vietinę kultūrą stygius	<i>„per menkos žinios apie vietinę kultūrą ir tai, kaip prie jos prisitaikyti“;</i> <i>„<...>. Taip pat galima paminėti ir menkos žinios apie vietinę kultūrą. Taip pat nenoras prisitaikyti prie tų formų“.</i>
	Motyvacijos trūkumas	<i>„nepakankama motyvacija dalyvauti veikloje“;</i> <i>„<...>, mokymosi motyvacijos ir draugų paieškos nebuvimas“;</i> <i>„dėl nepasitikėjimo savimi ir savo kalbos sugebėjimais“.</i>

Ikimokyklinio ugdymo įstaigų kategorijoje nurodyti integracijos sunkumai, kuriuos įvardijo pedagogai, labai skirtingi. Vieni vaikų patiriamus sunkumus įvardija, kaip kalbos stygių, kas tuo pačiu yra ir pačių sunkumų priežastis, kiti pamini, kad vaikai turi emocinių problemų, kaip, pavyzdžiui, dėl persikėlimo iš savo šalies į svetimą. Tik vienas informantas iš ikimokyklinio ugdymo įstaigų kategorijos parašė, jog vaikas neturėjo jokių sunkumų: *„vaikui sunkumų integracijos srityje nekilo. Jis greitai susidraugavo ir su kitais vaikais ir nesijautė, kad būtų išskirtinis“.*

Analizuojant pradinio ugdymo įstaigų kategorijoje pedagogų įvardintus lietuvių vaikų integracijos sunkumus išryškėja kelios subkategorijos:

- *per menkos kalbos žinios* (du pedagogai teigia, kad vaikams kalba buvo didelė kliūtis, bendraujant su bendraamžiais, mėginant išreikšti savo poreikius ar priimant informaciją iš aplinkos).
- *per menkas domėjimasis kultūra, nenoras prie jos prisitaikyti* („menkos žinios apie vietinę kultūrą“).
- Trys informantai rašydami, apie patiriamus sunkumus, paminėjo *„motyvacijos trūkumą mokantis, dalyvaujant veiklose, ieškant draugų“*. Vienas informantas priežastimi įvardijo *nepasitikėjimą savimi* („dėl nepasitikėjimo savimi ir savo kalbos sugebėjimais“).

Lyginant ikimokyklinio ir pradinio ugdymo įstaigų kategorijas išryškėjo, jog daugiau sunkumų turi jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikai, nei ikimokyklinukai. Nei vienas pedagogas, dirbantis su pradinukais, neparašė, jog vaikas sunkumų neturėjo. Tai visiškai priešinga išvada tėvų atsakymams. Prisiminus 15 lentelę, kurioje į panašų klausimą buvo pateikti tėvų atsakymai, galima sakyti, kad tėvų atžvilgiu ikimokyklinukai kaip tik patiria daugiau

integracinių sunkumų. Vis dėl to, toks nesutapimas gali būti paaiškinamas – informantai kalba apie skirtingus vaikus ir vertina skirtingas situacijas.

Dar viena išvada darytina lyginant informantų atsakymus apie vaikų patiriamus sunkumus (20 lentelė) ir siejant juos su imigrantų ir vietinių vaikų santykiu klasėje arba grupėje (19 lentelė). Pastebėta, jog toje klasėje, kurioje imigrantų vaikų skaičius mažiausias, lietuvių imigrantų vaikas turėjo mažiausiai integracinių problemų ir greičiausiai integravosi, o tose klasėse, kuriose imigrantų vaikų skaičius sudaro didesnę dalį nei 40 procentų, integruotis lietuviams sekėsi prasčiau.

Trumpai apibendrinus 20 lentelę, galima teigti, jog keturi iš penkių informantų pastebėjo savo auklėtinių integracijos problemiškumą ir tik vienas jokių integracijos problemų neįžvelgė.

Informantų buvo klausama, kokios paslaugos, galinčios padėti integruotis vaikams, teikiamos įstaigose, kuriose jie dirba. Atsakymai pateikti 21 lentelėje.

21 lentelė. **Imigrantų vaikams teikiamos paslaugos ugdymo įstaigoje, kurioje dirba tyrime dalyvaujantis pedagogas (Np = 5)**

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai įrodantys subkategorijas
Paslaugos ikimokyklinio ugdymo įstaigose	Papildomas kalbos mokymas	„Kalbos pagalba, <...>“; „<...> Užsiėmimų metu grupės sudaromos taip, kad vaikai, nemokantys kalbos turėtų palankias sąlygas ją mokytis. Kalbos mokymą integruojame į įvairius užsiėmimus“.
	Konsultacijos tėvams	„<...>, vakariniai užsiėmimai tėvams. Taip pat vaiko ir tėvų sesijos, kurių metu sprendžiamos įvairios problemos“; „siūlome konsultacines valandas tėvams, kurių vaikai turi kalbinių sunkumų <...>“.
	Individuali pagalba	„<...> užsieniečių vaikams turime papildomą vokiečių mokytoją, kuris dirba su vaikais asmeniškai ir gali skirti jiems daugiau laiko <...>“.
Paslaugos pradinio ugdymo įstaigose	Integracinė pagalba	„siūlome integracinę pagalbą. Stengiamės, kad kultūrinė integracija būtų kuo malonesnė. <...>“; „mūsų mokykla daug stengiasi, kad imigrantų vaikams padėti, pvz.: kalbos skatinimas; <...>“.
	Papildomo ugdymo užsiėmimai	„<...> Įvairūs užklasiniai pasiūlymai taip pat yra puikus indėlis į sėkmingą integravimąsi ne tik klasėje, bet ir mokyklos aplinkoje. Kiekvienas vaikas turi teisę į šias paslaugas ir tai rekomenduojame visiems užsieniečių tėvams“; „yra įvairių pasiūlymų, kurie siūlomi mokykloje ir už jos ribų. Mokykloje mes skatiname daugiau sąveikos su kitais vaikais ir kultūromis. Taip pat daug diskusijų apie skirtingas kultūras. Po mokyklos yra įvairių klubinių užsiėmimų, kurie palengviną integraciją (futbolas, regbis, teatras)“;

	Individuali pagalba, asistentų darbas	„<...> papildomas asistentas priskirtas vaikui, kuris dalyvauja pamokose ir jam padeda. Pasiūlymų nuolatinių neturime, nes mūsų mokykloje mažai imigrantų vaikų, tačiau esant reikalui, kiekvienam vaikui sukuriame ir pritaikome individualius pasiūlymus“.
--	---------------------------------------	--

Kaip matoma aukščiau pateiktoje lentelėje, visi informantai teigia, jog jų darbovietėje yra teikiamos įvairios paslaugos, galinčios pagerinti vaikų integracijos padėtį. Pradinio ugdymo įstaigose dominuoja papildomas kalbos mokymas; individuali pagalba vaikui; konsultacijos tėvams. Pastebėta, jog konsultacijų tėvams, apie kuriuos rašė du pedagogai, tėvai nepaminėjo. (16 lentelė).

Pradinio ugdymo įstaigų kategorijoje teikiamos paslaugos susiskirsto į tris grupes: integracinė pagalba; papildomo ugdymo užsiėmimai (užklasinė veikla, būreliai); individuali pagalba vaikui ir asistentų darbas. Apžvelgus šios lentelės duomenis, tampa aišku, kad pedagogai, kaip ugdymo įstaigos teikiamą pagalbą vertina ne tik tiesioginę pagalbą vaikui, tačiau ir papildomus užsiėmimus, užklasinę veiklą, kuri padeda vaikui greičiau integruotis, susirasti draugų.

Atsižvelgiant į tai, kiek ir kokias teikiamas paslaugas aprašė tėvai, galima teigti, jog vis dėlto ne visi tėvai informuojami apie galimybes, galinčias palengvinti jų vaiko integracinį kelią. Iš kitos pusės, šios informacijos tikslingai įvertinti neįmanoma, kadangi tėvai ir pedagogai, kurie dalyvavo tyrime, dirba ir leidžia savo vaikus į skirtingas įstaigas. Norint į šią problemą pažvelgti giliau ir išsiaiškinti, kodėl tėvai pamini mažiau paslaugų, nei jų aprašo pedagogai, reikėtų atlikti papildomą tyrimą ir apklausti tėvus ir pedagogus, kurie priklauso toms pačioms ugdymo įstaigoms. Patirtys, priklausomai nuo įstaigos, kurioje dirbama ir kurią lankoma, gali būti labai skirtingos.

Informantų taip pat buvo klausta, kokius pageidavimus ar rekomendacijas jie galėtų pateikti / pasiūlyti imigrantų tėvams bei Šveicarijos ir Lietuvos specialistams (žr. 22 lentelę).

22 lentelė. **Pageidavimai ir rekomendacijos tėvams ir Lietuvos bei Šveicarijos specialistams (Np = 5)**

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai įrodantys subkategorijas
Rekomendacijos ir pageidavimai imigrantų tėvams	Mokyti tikslo šalies kalbos	„vaikai ir namuose turėtų mokytis gyvenamosios vietos kalbą. Vaikai, ypač ikimokyklinio amžiaus, praleidžia daugiausiai laiko su tėvais, todėl tai tėvų pareiga padėti savo vaikui. Taigi, tėvai padarytų savo vaikui didelę paslaugą, jei jį mokytų kalbos ir namuose“; „vokiečių kalbos skatinimas turėtų vykti ir namuose. <...>“; „<...>Tėvai taip pat turi stengtis išmokyti vietinę kalbą ir priimti kultūrą. <...>“.

	Domėtis ir rinkti informaciją	„domėtis ir rinkti informaciją, <...>“; „kiekviena šeima, kuri kraustosi į kitą šalį, turi labai daug laiko skirti integracijos temai. <...>“.
	Aktyvesnis dalyvavimas visuomeninėse veiklose	„<...>, dažniau dalyvauti“; „<...>. Integracija būtų greitesnė, jei vaikai energingiau dalyvautų įvairiuose pasiūlymuose“; „daugiau padaryti dėl savo vaikų, vaikų laisvalaikį geriau organizuoti taip, kad vaikams lengviau būtų įveikti integracines kliūtis. Aktyvumas po mokyklos turi būti skatinamas tėvų. Tėvai turėtų ir patys skirti daugiau laiko ir dalyvauti įvairiose veiklose“; „<...>Svarbu dalyvauti visuomeniniame gyvenime“.
Rekomendacijos Šveicarijos ir Lietuvos specialistams	Pateikti daugiau informacijos imigrantams	„patarti tėvams ir jiems skleisti informaciją, kada, kaip ir kur vaikui geriausia mokintis kalbą. <...>“
	Geriau rengti specialistus ir gilinti jų žinias	„gilinti žinias dirbant su migrantų vaikais“; „Daugiau patarimų, daugiau įsitraukimo darbui su tokiais vaikais. Įvairūs informaciniai vakarai specialistams turėtų būti privalomi tiems, kurie dirba su migrantais. Žinoma ir keitimas jau laimėtomis pergalėmis“;
	Rūpintis ir tėvų integracija	„<...>Specialistai turi rūpintis ne tik vaikų, tačiau ir jų tėvų integracija“;
	Domėjimasis šalimis, iš kurių atvykę vaikai	„svarbu domėtis ir sužinoti apie tos šalies kultūrą iš kurios vaikas yra kilęs, kad būtų lengviau suprasti ugdytinį ir žinoti ko jam reikia“.

Aukščiau pateiktoje lentelėje matome, jog pedagogai, rašydami rekomendacijas ir pageidavimus tėvams, daugiausiai dėmesio atkreipė į tikslo šalies kalbos mokymąsi. Pedagogų nuomone, vaikas turi mokytis kalbos ne tik mokykloje, tačiau ir namie. Taip pat didelis pedagogų dėmesys skirtas aktyvesniam dalyvavimui: dalyvavimas visuomeniniame gyvenime, vaiko aktyvumo skatinimas dalyvaujant įvairiose veiklose; vaikų laisvalaikio tikslingas organizavimas. Šiuos patarimus teikia pedagogai ir, jų manymu, tokių rekomendacijų laikymasis padėtų vaikams greičiau, veiksmingiau ir sėkmingiau integruotis. Taip pat keli pedagogai rekomendavo skirti daugiau dėmesio savišvietai: „domėtis ir rinkti informaciją, <...>“; „kiekviena šeima, kuri kraustosi į kitą šalį, turi labai daug laiko skirti integracijos temai. <...>“.

Pedagogų rekomendacijos Lietuvos ir Šveicarijos specialistams buvo suskirstytos į keturias skirtingas subkategorijas. Pirmoji – informacijos sklaida imigrantams, antroji – geresnis specialistų rengimas, darbui su multikultūriškomis grupėmis. Taip pat buvo paminėta, jog specialistai „<...> rūpintis ne tik vaikų, tačiau ir jų tėvų integracija“ ir vienas informantas rekomenduoja pedagogams domėtis šalimi, iš kurios atvyksta vaikai. Tai tiesa, pažįstant vaiko šalį ir kultūrą lengviau perprasti vaiką, atpažinti jo poreikius: „svarbu domėtis ir sužinoti apie tos šalies kultūrą iš kurios vaikas yra kilęs, kad būtų lengviau suprasti ugdytinį ir žinoti ko jam reikia“.

Pedagogams buvo pateiktas dar vienas klausimas apie tai, kaip, jų manymu, Lietuvos emigrantams būtų lengviau integruotis visose užsienio šalyse. Nors šiame darbe kalbama tik apie lietuvių integraciją Šveicarijoje, visgi galima išvelgti kelias rekomendacijas, kurios tiktų visiems emigrantams, nesvarbu iš kurios šalies išvykstant ir į kurią kraustantis. Pedagogų atsakymuose galima išvelgti pagrindines taisykles, kurias turėtų prisiminti visi emigruojantys iš vienos šalies į kitą: „*keistis informacija*“; „*kalba - magiškas visų integracijos durų žodis visose šalyse*“; „*kalba, asociacijos, klubai, bendruomenės jausmas*“; „*pastangos turi ateiti iš esmės iš pačių vaikų. Jei jie yra motyvuoti, visos kliūtys yra įveikiamos*“; „*apsišviesti apie tai, kokie kultūriniai įstatymai ir normos vyrauja šalyje. Šalies istorijos žinojimas daugeliu atveju padeda irgi geriau integruotis*“.

Paskutinis klausimas informantams buvo apie lietuvių imigrantų vaikų charakterio bruožų išskirtinumą. Nei teorinėje dalyje, analizuojant įvairius mokslinius šaltinius, nei praktinėje dalyje dar nebuvo pastebėta integracijos sąsajų, kurias būtų galima sieti su kultūriniais išskirtinumais, charakterio bruožais, kurie būdingi tik lietuvių vaikams. Informantai į klausimą apie vaikų charakterio išskirtinumus atsakė taip: „*nieko konkretaus nepastebėta*“; „*tam tikri charakterio bruožai dėl mums neįprasto auklėjimo, tačiau nieko svarbaus ir ypatingai išsiskiriančio*“; „*lengvus skirtumus galima matyti, tokius, kaip, pavyzdžiui, užsidarymas, kai kalba eina apie tam tikras temas, kuriose reikia geriau sužinoti kalbą. Manau, kad jie yra labiau tvirtesni / slepia emocijas nei vietiniai vaikai*“; „*man į akis nekrito nieko, kas būtų ypatinga*“. Nei vienas iš informantų nepastebėjo išskirtinių kultūrinių bruožų, kurie leistų išskirti lietuvių vaiką iš kitų vaikų ir galėtų daryti įtaką vaiko integracijai.

Taigi, apibendrinus šį skyrelį, darytina išvada, jog pedagogai pastebi daugiau ir įvairesnių integracinių problemų. Tačiau visos vaikų patiriamos problemos, aptartos tiek teorinėje dalyje, tiek ir visų informantų atsakymuose, atspindi pagrindinę priežastį - kalbos įgūdžių trūkumą. Kitų priežasčių, kaip pavyzdžiui dėl kultūrinio išskirtinumo, nepastebėta. Tokios integracijos problemos, kaip diskriminacija, kurios buvo minimos teorinėje dalyje, šiame tyrime neatsiskleidė ir nepasitvirtino.

IŠVADOS

1. Lietuvių emigrantų ikimokyklinio amžiaus vaikų integracinės problemos ir galimybės Šveicarijoje – ypač mažai tyrinėta tema. Gausu informacijos apie užsieniečių integraciją Šveicarijoje, prevencines programas siekiant sėkmingai ir draugiškai gyvenančios multikultūrinės visuomenės, tačiau dėmesio, skiriamo ikimokyklinio ir jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų integracinėms problemoms, yra labai mažai.
2. Išanalizavus mokslinę literatūrą, galima daryti išvadą, jog pagrindinės emigrantų vaikų integracinės problemos Šveicarijos darželiuose yra tokios: socialinės ir psichologinės problemos, patiriama diskriminacija, sudėtinga darželio lankymo pradžia. Minėtos integracinės problemos galimai iškyla dėl kalbinių įgūdžių stokos. Atlikus tyrimą, išsiaiškinta, jog pagrindinė integracijos problema, kurią patiria lietuvių emigrantų vaikai Šveicarijos ugdymo įstaigose, yra motyvacijos trūkumas bendraujant, ieškant draugų ir mokantis. Ši problema iškyla dėl kalbinių įgūdžių stokos. Tyrimo analizė neatskleidė to, kaip vaikai išgyvena šią problemą, ar jie patiria diskriminaciją.
3. Remiantis mokslinėje literatūroje aprašytais tyrimais galima patvirtinti faktą, kad kuo anksčiau vaikas pradės lankyti ikimokyklinio ugdymo įstaigas, tuo didesnė edukacinė pažanga jo laukia ateityje. Vaikai, kurie nelanko ikimokyklinio ugdymo įstaigų ir neturi galimybės laiku integruotis Šveicarijos švietimo sistemoje, ateityje gali turėti didelių edukacinių problemų. Šia išvada įrodoma emigrantų vaikų ikimokyklinių įstaigų Šveicarijoje lankymo svarba. Panašius rezultatus atskleidė ir atliktas tyrimas. Lietuviai vaikai, kurie prieš mokyklą nelankė darželio, patiria problemų kalbinių įgūdžių lavinime bei edukaciniuose pasiekimuose. Ar tos problemos pasirodo tik pradinėse klasėse ir vėliau išsisprendžia, ar jos turi tęstinumą ir vyresniame amžiuje, atskleisti nepavyko, kadangi tyrime dalyvavo tik ikimokyklinio ir jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikai.
4. Atliekant mokslinės literatūros analizę ir ieškant sėkmingos integracijos galimybių, prieita išvados, kad pagrindinis kelias į sėkmingą lietuvių emigrantų vaikų integraciją Šveicarijos ikimokyklinėse įstaigose, tai – lingvistinė socializacija. Pakankamos vietinės kalbos žinios gali pagerinti integracijos galimybes. Tą patį patvirtino ir atlikto tyrimo duomenų analizė. Vaikai, kurie pakankamai gerai moka gyvenamos vietos dialektą, patiria ženkliai mažiau integracinių problemų ir savo patirtį darželyje ar mokykloje vertina gerai. Atsižvelgiant į tyrimus, atliktus su tėvais ir pedagogais,

prieita išvados, jog vietos kalba – visų problemų pagrindas, geras jos mokėjimas – visų problemų sprendimas. Kultūriniai išskirtinimai šiame tyrime sėkmingai vaikų integracijai įtakos neturi, nes nėra labai ryškūs.

5. Šveicarijoje informacinė parama imigrantams yra vykdoma aktyviai, o finansinė parama turėtų plėstis, dėl to galima manyti, jog ateityje imigrantų, gyvenančių Šveicarijoje, integracinės galimybės pagerės. Mokslinės literatūros analizė atskleidė, jog Šveicarijoje gausi informacijos, skatinančios sėkmingą imigrantų integraciją, pasiūla, tačiau tyrimo metu išryškėjo, jog tėvai per mažai apsišvietę ir informuoti apie įvairias galimybes, kurios padėtų jiems ir jų vaikams integruotis šalyje, nepakankamai motyvuoti įsilieti į emigracijos šalies kultūrinį gyvenimą.

REKOMENDACIJOS

1. Tėvams, auginantiems vaikus užsienyje ir siekiantiems išvengti integracijos problemų, rekomenduotina:
 - Rinkti informaciją, domėtis integracijos galimybėmis, stengtis kuo geriau pažinti tikslo šalį, jos švietimo sistemą, susipažinti su savivaldybių, ugdymo įstaigų ir kitų įstaigų teikiamomis paslaugomis, bei jomis naudotis. Aktyviai dalyvauti visuomeniniame gyvenime ne tik patiems, bet skatinti ir savo vaikus. Mokyti tos šalies kalbą, neužsisklęsti bendraujant tik lietuvių tarpe, kadangi sėkminga tėvų integracija šalyje gali turėti teigiamos įtakos sėkmingai vaiko integracijai;
 - Vaikus kuo anksčiau leisti į ugdymo įstaigas, skatinti jų kalbos mokymąsi, nepaliekant šios užduoties tik pedagogams. Skatinti vaiką dalyvauti įvairiuose būreliuose, bendruomenės veiklose ir kuo daugiau socializuotis vietinių bendraamžių tarpe;
 - Iškilus sunkumams tikslo šalyje, nedelsti, kreiptis į savivaldybę pateikiant užklausą, kur galima rasti sau reikalingos pagalbos. Jei vaikas turi sunkumų ugdymo įstaigose, rekomenduotina kreiptis patarimo į pedagogą, bendradarbiauti ir ieškoti bendros išeities.
2. Įvertinus tyrimo metu gautus rezultatus, ugdymo įstaigų specialistams Lietuvoje rekomenduotina gerinti užsienio kalbų mokymo kokybę. Kadangi pasaulyje vyksta nuolatinė migracija, būtų tikslinga stiprinti vaikų kalbų žinias nuo mažens.
3. Atlikus tyrimo analizę, sudarytos rekomendacijos ir Šveicarijos ugdymo įstaigų specialistams:
 - tobulinti informacijos sklaidą imigrantams (tėvams) apie sėkmingos integracijos pasekmes vaikams, siekiant juos suinteresuoti rūpintis savo vaikais ir atkreipti dėmesį į vaikų integracijos problemas;
 - Šveicarijos pedagogams, dirbantiems su multikultūriškomis grupėmis, rekomenduotina susipažinti su šalimis, iš kurių atvyksta vaikai. Tokia savišvieta ne tik plečia pasaulėžiūrą, bet ir galėtų būti tikslinga pagalba imigrantų vaikams, nes, žinant jų kultūrinius ypatumus, lengviau suprasti vaiką, jo poreikius, atpažinti, kada vaikui sekasi gerai, o kada jam reikia pagalbos.
 - Skatinti “dienos mamas” mokytis vokiečių kalbos. Toks žingsnis padėtų integruotis šalyje ir joms pačioms, ir jų ugdytiniams. Šeimos, kurios turi finansiškai nepalankias galimybes leisti vaikus į darželius, neprarastų galimybių mokyti savo vaiką vietinės kalbos.

LITERATŪRA

1. Aeschlimann K. (2017). *Aller Anfang ist schwer. Wireltern*. 2017 m. [Žiūrėta 2017-11-15]. Prieiga per internetą: <https://www.wireltern.ch/artikel/aller-anfang-ist-schwer-228>.
2. Angenendt S. (2009). *Grundlagendossier Migration. Formen der Migration*. In Bundeszentrale für politische Bildung. [Žiūrėta 2017-11-14]. Prieiga per internetą: <http://www.bpb.de/gesellschaft/migration/dossier-migration/56611/migrationsformen>.
3. Bader D., Fibbi R. (2012). *Kinder mit Migrationshintergrund: ein grosses Potential*. Neuchatel: SFM. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2017-11-17]. Prieiga per internetą: https://edudoc.ch/record/110245/files/convegno2012_bericht_d.pdf
4. Bayer V. (2005). *Formen und Erklärungsmodelle der Migration*, München, GRIN Verlag.
5. Breton M.L. (2011). *Theoretische und empirische Grundlagen zu Migration*. In: Sexarbeit als transnationale Zone der Prekarität. Wiesbaden. VS Verlag für Sozialwissenschaften. Springer Fachmedien Wiesbaden GmbH. S. 33 - 46.
6. Bundesamt für Migration im Auftrag des Departementsvorstehers EJPD (2006). *Probleme der Integration von Ausländerinnen und Ausländern in der Schweiz. Bestandesaufnahme der Fakten, Ursachen, Risikogruppen, Massnahmen und des integrationspolitischen Handlungsbedarfs*. [Žiūrėta 2018-02-19]. Prieiga per internetą: https://www.humanrights.ch/upload/pdf/061103_Integrationsbericht_d.pdf
7. Bundesamt für Statistik (2017). *Ständige ausländische Wohnbevölkerung nach Staatsangehörigkeit, 180-2016*. [Žiūrėta 2017-11-20]. Prieiga per internetą: <https://www.bfs.admin.ch/bfs/de/home/statistiken/bevoelkerung/migration-integration/auslaendische-bevoelkerung.assetdetail.3202953.html>
8. Chandna R.C. (1998). *Population*. Kayani Publishers. Ludhiana, New Delhi. 86 psl.
9. Dachsberger K. (2009). *Kinder aus Migrationsfamilien im Kindergarten: eine Bestandsaufnahme aus der Perspektive von Fachkräften*. Perspektive zur kommunalen Jugendhilfe. Regensburg. Amt für Jugend und Familie. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2017-11-17]. Prieiga per internetą: <https://www.hs-regensburg.de/fileadmin/media/fakultaeten/s/studierende/textoffice/Perspektiven10.pdf>.
10. Eidgenössische Migrationskommission EKM. (2015). *Integration*. [Žiūrėta 2017-11-14]. Prieiga per internetą: <https://www.ekm.admin.ch/ekm/de/home/identitaet--->

zusammenhalt/integration.html.

11. Eidgenössisches Justiz- und Polizeidepartement EJPD und Staatssekretariat für Migration SEM (2017). *Statistik Zuwanderung. Ausländerinnen und Ausländer in der Schweiz*. Embargo. Bern-Wabern. S. 2.
12. Eine Dienstleistung des Bundes, der Kantone und Gemeinden (2017) *Ergänzende Schulangebote für Kinder mit Migrationshintergrund*. [Žiūrėta 2018-03-07]. Prieiga per internetą: <https://www.ch.ch/de/angebote-kinder-mit-migrationshintergrund/>
13. Esser H. (2001). *Integration und ethnische Schichtung*. Mannheimer Zentrum für Europäische Sozialforschung: Arbeitspapiere; 40 Mannheim. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2017-11-28]. Prieiga per internetą: <http://www.mzes.uni-mannheim.de/publications/wp/wp-40.pdf>.
14. Geissler R., Weber-Menges S. (2008). *Migrantenkinder im Bildungssystem: doppelt benachteiligt*. [Žiūrėta 2017-11-20]. Prieiga per internetą: <https://www.bpb.de/apuz/30801/migrantenkinder-im-bildungssystem-doppelt-benachteiligt?p=all>.
15. GGG Migration (2017). *Willkommen. Beratung in 14 Sprachen*. [Žiūrėta 2017-11-20]. Prieiga per internetą: <https://www.ggg-migration.ch>.
16. Han P. (2016). *Soziologie der Migration. Erklärungsmodelle, Fakten, politische Konsequenzen, Perspektiven*. 4 Auflage. München und Konstanz: UVK. P. 73-74
17. Heckmann F. (2014). *Integration und Migration*. In: *Integration von Migranten*. Wiesbaden. Springer VS. P. 21.
18. Heckmann F., Bosswick W. (2006). *Integration of Migrants: Contribution of Local and Regional Authorities*. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions. Dublin.
19. Hoerder D. (2010). *Geschichte der Deutschen Migration vom Mittelalter bis heute*. München. Verlag C.H. Beck.
20. Ieri V. (2016) *244 Million Migrants Include 20 Million Refugees, Says UN*. [Žiūrėta 2017- 11-30]. Prieiga per internetą: <http://www.ipsnews.net/2016/01/244-million-migrants-included-20-million-refugees-says-un/>.
21. *Ikimokyklinio ugdymo tikslas* (2016). Švietimo ir mokslo ministerija [Žiūrėta 2017-11-25]. Prieiga per internetą: <https://www.smm.lt/web/lt/tevams/ikimokyklinis-ugdymas/ikimokyklinio-ugdymo-tikslas>.
22. Integration Aargau (2017). *Integrationsangebote*. [Žiūrėta 2017-11-30]. Prieiga per internetą: http://www.integrationaargau.ch/no_cache/integrationsangebote/.
23. Kanton Zürich Bildungsdirektion. (2017, A). *Beschluss Bildungsrat vom 30. Oktober*

2017. 24. *Bildung und Integration. Überarbeitete Empfehlungen*. [Žiūrēta 2018-02-27]. Prieiga per internetą:
https://vsa.zh.ch/internet/bildungsdirektion/vsa/de/schulbetrieb_und_unterricht/schule_migration0/_jcr_content/contentPar/downloadlist/downloaditems/309_1512999765848.spooler.download.1512999486392.pdf/BRB_24_2017_Bildung+und+Integration.pdf
24. Kanton Zürich Bildungsdirektion (2017, B). *Linkliste für Migrantinnen und Migranten zu Integration, Bildung und Arbeit*. [Žiūrēta 2017-11-21]. Prieiga per internetą:
https://ajb.zh.ch/internet/bildungsdirektion/ajb/de/berufsberatung/formulare_merkblaetter/berufswahl_lehrstelle/_jcr_content/contentPar/downloadlist_5/downloaditems/linkliste_f_r_migran.spooler.download.1468231227815.pdf/linkliste_fuer_migrantinnen.pdf
25. *Lehrer wollen weniger Migranten in Schulklassen* (2015). Schweizer Pendlerzeitung 20 Minuten. [Žiūrēta 2018-03-01]. Prieiga per internetą:
<http://www.20min.ch/schweiz/news/story/Lehrer-wollen-weniger-Migranten-in-Schulklassen-20972122>
26. Medien Dienst Integration. (2016). *Bildung*. [Žiūrēta 2017-11-18]. Prieiga per internetą: <https://mediendienst-integration.de/integration/bildung.html>.
27. Meier P. (2017). *1 Schweizer, 19 Ausländer: Wie sich der aussergewöhnliche Chindsgi entwickelt hat*. In: Watson. [Žiūrēta 2018-03-11]. Prieiga per internetą:
<https://www.watson.ch/Schweiz/watson-Leser%20empfehlen/268362532-1-Schweizer--19-Ausl%C3%A4nder--Wie-sich-der-aussergew%C3%B6hnliche-Chindsgi-entwickelt-hat>
28. Mesurier S. (2012). *The phenomenon of migration: Its significance or meaning in human societies throughout history*. International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. [Žiūrēta 2018-05-06]. Prieiga per internetą:
<http://www.ifrc.org/en/news-and-media/opinions-and-positions/speeches/2012/test/>
29. Meunier M. (2011). *Immigration and student achievement: Evidence from Switzerland*. Economics of Education Review 30(1): S. 16-38
30. Migraweb. *Leben in der Schweiz - Information und Online-Beratung*. (2017). Anlaufstellen für Migrantinnen und Migranten. [Žiūrēta 2017-11-15]. Prieiga per internetą: <http://www.migraweb.ch/de/themen/integration/anlaufstellen-fuer-migranten/>.
31. Moser U. (2002): *Kulturelle Vielfalt in der Schule: Herausforderung und Chance*. In: Für das Leben gerüstet? Die Grundkompetenzen der Jugendlichen. Nationaler Bericht

der Erhebung PISA 2000.

32. Nordwestschweizerische Erziehungsdirektorenkonferenz NW WDK (2017). Migration - Integration. [Žiūrėta 2017-03-07]. Prieiga per internetą: <http://nwedk.d-edk.ch/migration-integration>.
33. Ogulevičiūtė J. K. (2017). *Šveicarijos lietuvių: nematyti Lietuvos, esančios už geografinių jos ribų, yra trumparegiški*. Alfa. 2017 m. sausio 8 d. [Žiūrėta 2017-12-10]. Prieiga per internetą: <https://www.alfa.lt/straipsnis/50125127/sveicarijos-lietuve-nematyti-lietuvos-esancios-uz-geografiniu-jos-ribu-yra-trumparegiški>.
34. Oswald I. (2007). *Migrationssociologie*. UVK Verlagsgesellschaft mbH. Konstanz. S. 13. [Žiūrėta 2017-11-20]. Prieiga per internetą: http://www.beck-shop.de/fachbuch/leseprobe/9783825229016_Excerpt_001.pdf
35. Perchinig B. (2010). *Migration, Integration und Staatsbürgerschaft - was taugen die Begriffe noch?* In: Herbert Langthaler (Hg.): *Integration in Österreich. Sozialwissenschaftliche Befunde*. Innsbruck (Studienverlag) 2010, S. 13-33. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2017-11-21]. Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/profile/Bernhard_Perchinig/publication/286190494_Migration_Integration_und_Staatsburgerschaft_-_was_taugen_die_Begriffe_noch/links/57166af508ae497c1a56ffb5.pdf
36. Reformierte Landeskirche Aargau (2017). *Migration*. [Žiūrėta 2017-11-17]. Prieiga per internetą: http://www.familieninfo-aargau.ch/organisationen.php?read_group=11&quicksrch=9
37. Reisle M. (2016). *Migration und Entwicklung eine globale Herausforderung hier und dort. Solidarität 3. Welt*. Winterthur. [Žiūrėta 2017-11-18]. Prieiga per internetą: <http://www.sdw-stm.ch/wp-content/uploads/2016/09/Vortrag-Solidarität-3.Welt-Winterthur-Migration-und-Entwicklung-1Sept2016.pdf>.
38. Richter M. (2016). *Kind will nicht in den Kindergarten*. Betreut. 2016 m. kovo 4 d. [Žiūrėta 2017-11-30]. Prieiga per internetą: <https://www.betreut.de/magazin/kinder/kind-will-nicht-in-den-kindergarten-620/>.
39. Santner-Klammer R. (2012) *Die Wirksamkeit eines Sprachförderprogramms bei Vorschulkindern unter besonderer Berücksichtigung von Migrantenkindern*. Diplomarbeit. Universität Wien. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2017-11-17]. Prieiga per internetą: http://othes.univie.ac.at/22042/1/2012-05-28_9509246.pdf.
40. Schulische Integration vom Migranten-Kindern. (2006). SWI Swisinfo. [Žiūrėta 2018-03-09]. Prieiga per internetą: <https://www.swissinfo.ch/ger/schulische-integration-von-migranten-kindern/5230946>.

41. Schweizerische Eidgenossenschaft. Bundesamt für Statistik (2017). *Bevölkerung nach Migrationsstatus*. [Žiūrėta 2017-11-14]. Prieiga per internetą: <https://www.bfs.admin.ch/bfs/de/home/statistiken/bevoelkerung/migration-integration/nach-migrationsstatuts.html>.
42. Schweizerische Konferenz der kantonalen Erziehungsdirektoren EDK(2008) *Kindergarten- Obligatorium und frühere Einschulung*. Faktenblatt. [Žiūrėta 2017-11-14]. Prieiga per internetą: http://www.nw.ch/dl.php/de/0cpm3-gly6wg/edk_faktenblatt_einschulung_2008-04.pdf.
43. Staatssekretariat für Migration SEM (2015). *Integration*. [Žiūrėta 2017-11-14]. Prieiga per internetą: <https://www.sem.admin.ch/sem/de/home/themen/integration.html>.
44. Staatssekretariat für Migration SEM (2018). *Ausländerstatistik Dezember 2017*. [Žiūrėta 2018-03-10]. Prieiga per internetą: <https://www.sem.admin.ch/sem/de/home/publiservice/statistik/auslaenderstatistik/archiv/2017/12.html>
45. Schulze S. (2013). *Kinderbetreuung in der Schweiz: Familien am Limit*. [Žiūrėta 2017-11-16]. Prieiga per internetą: <https://www.familienleben.ch/kind/betreuung/kinderbetreuung-schweiz-staat-in-der-kritik-5006>.
46. Tarptautinių žodžių žodynas (2003). Vilnius: Alma littera.
47. Treibel A. (2010). *Migration in modernen Gesellschaften. soziale Folgen von Einwanderung, Gastarbeit und Flucht*. München. Juventa-Verlag.
48. Vögeli-Mantovani U. (2010). *Bildungsbericht Schweiz 2010: Wie steht es um die Chancengerechtigkeit im Schweizer Bildungswesen?* Schweizerische Koordinationsstelle für Bildungsforschung. [Žiūrėta 2017-11-22]. Prieiga per internetą: <http://www.skbf-csre.ch/fileadmin/files/pdf/bildungsmonitoring/VPOD.pdf>.
49. Walther-Müller P., Häfeli K. (2005) WASA I: Das Wachstum des sonderpädagogischen Angebots im interkantonalen Vergleich. In: Schweizerische Zeitschrift für Heilpädagogik, Nr. 7-8. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2018-03-09]. Prieiga per internetą: https://www.hfh.ch/fileadmin/files/documents/Dokumente_FE/D.2_Walther_Haefeli_2005_SZH_Artikel.pdf
50. Watson (2017). *Pro Klasse haben zwei bis drei Kinder Verhaltensauffälligkeiten*. [Žiūrėta 2017-11-30]. Prieiga per internetą: <https://www.watson.ch/Schweiz/Interview/656423317-%C2%ABPro-Klasse-haben-zwei->

bis-drei-Kinder-Verhaltensauff%C3%A4lligkeiten%C2%BB

51. Wagner J. (1994) *Neulinge in Kindergarten und Schule*. In: Kinderfreundschaften. Springer, Berlin, Heidelberg. S. 74-87.
52. Zwick J. (2014). *So klappt die Eingewöhnung in den Kindergarten*. T-Online. 2014 m. rugsėjo 15 d. [Žiūrėta 2017-11-27]. Prieiga per internetą: http://www.t-online.de/leben/familie/kleinkind/id_19660122/eingewohnung-kindergarten-mit-diesen-tipps-klappt-die-eingewohnung.html

PRIEDAI

INTERVIU KLAUSIMYNAS IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKAMS

1. Kiek Tau metų?
2. Kiek dienų per savaitę eini į darželį?
3. Kas Tau patinka darželyje? (žaisti, šokti, išvykos...)
4. Kas Tau nepatinka darželyje?
5. Su kokiais sunkumais susiduri darželyje (nesutari su draugais, sunku susikalbėti, sunku būti ramiam per ramybės pertraukėles...)
6. Ar turi darželyje daug draugų?
7. Kuria kalba bendrauji su draugais ir auklėtojomis darželyje?

ANKETA PRADINIŲ KLASIŲ MOKINIAMS

Mielas moksleivi,

aš esu Alfreda ir rašau mokslinį darbą. Tokį darbą, kuris su Tavo pagalba neužilgo atrodys, kaip stora ir didžiulė knyga. Tavo atsakymai į šioje anketoje pateiktus klausimus padės man pasiekti savo tikslą, o gal kažkada padės ir kitiems Šveicarijoje gyvenantiems lietuviams sėkmingai lankyti darželius ir mokyklas.

Noriu Tau taip pat pasakyti, jog voke yra pateiktas vienas naujas vokas. Jei norėsi, užpildęs savo anketą, gali ją užklijuoti. Taip Tavo atsakymai liks niekam nežinomi. Atsakymus gali rašyti tiek lietuviškai, tiek vokiškai. Pasirink kalbą, kuri Tau lengvesnė.

Ačiū Tau, kad skiri savo laiką.

1. **Kiek Tau metų? (įrašyk)**
2. **Kelių metų buvai, kai atvažiavai gyventi į Šveicariją?**
3. **Kaip Tu jauteisi Šveicarijoje? (aprašyk savo savijautą)**

4. **Kas Tau geriausiai sekasi mokykloje?**

5. **Kas mokykloje Tau nesiseka?**

6. **Ar gerai moki vokiečių kalbą?**
7. **Kiek draugų turi klasėje?**
8. **Ar jie vietiniai, ar taip pat atvykę iš kitų šalių?**

9. **Ar lankei anksčiau darželį (Šveicarijoje ar Lietuvoje)?**

10. **Kaip Tau sekėsi Šveicarijos darželyje? (parašyk)**

.....
.....

11. Su kuo dažniausiai leidi laisvalaikį?

.....
.....

12. Ką Tu veiki laisvalaikiu? (*parašyk*)

.....
.....
.....

ANKETA TĖVAMS

Gerb. Tėveliai,

esu Šiaulių universiteto, Edukologijos (šeimos pedagogika ir vaiko teisių apsauga) studijų programos studentė ir rašau baigiamąjį darbą apie lietuvių vaikų integracijos problemas Šveicarijoje.

Atlikta mokslinė literatūros analizė parodė, kad emigracija iš Lietuvos sparčiai auga. Išryškėjo, kad migrantų šeimų integracija ir vaiko gerovės užtikrinimu Šveicarijoje rūpinamasi gana atidžiai, tačiau nėra tikslinių ir išsamių studijų apie pagrindines lietuvių vaikų integracijos problemas šioje šalyje. Todėl norint tai išsiaiškinti, reikia įvardinti konkrečias Šveicarijoje gyvenančių šeimų vaikų integracijos problemas. Surinkti duomenys bus naudojami moksliniame darbe bei moksliniams tyrimams papildyti. Interviu bus vykdomas anonimiškai, vardo ir pavardės pateikti nereikia. Tikiuosi nuoširdaus Jūsų bendradarbiavimo.

Iš anksto dėkoju

1. Kiek laiko gyvenate Šveicarijoje?

2. Kokių pasekmių turėjo atvykimas iš Lietuvos (arba kitos šalies):

Neigiamos (kokias?)

.....

Teigiamos (kokias?)

.....

3. Kokios Jūsų vaiko vokiečių kalbos žinios? (pažymėkite)

labai prastos

suprantu pašnekovus, bet sunku išsireikšti

laisvai bendrauju buitinėse situacijose

puikios

4. Kaip Jūsų vaikui sekasi ikimokyklinio ugdymo įstaigoje arba mokykloje?

(pakomentuokite įvardydami lankomą įstaigą (darželis ar mokyklą))

.....

5. Ar jis turi / turėjo kokių nors integracijos problemų? (*pakomentuokite, įvardykite priežastis*)
-
-
-
6. Kokios paslaugos, padedančios vaikams lengviau integruotis šalyje, Jums buvo siūlomos? (*pakomentuokite*)
-
7. Kokiomis paslaugomis Jūs (ir Jūsų vaikas) naudojotės / naudojatės?
-
-
8. Kokia buvo pedagogų, dirbančių su Jūsų vaikais, pagalba?
- Ikimokyklinio ugdymo įstaigoje:
-
-
-
- Pradinėje mokykloje:
-
-
-
9. Ar privačiuose (jei vaikas lankė) ir valstybiniuose darželiuose patirtys skirtingos? (*pakomentuokite*)
-
-
-
10. Kokios pagalbos pasigedote?
-
-
11. Kaip manote, kas palengvintų lietuvių vaikų integraciją svetimose šalyse?
-
-
-
12. Ką pasiūlytumėte tobulinti Lietuvos ir Šveicarijos specialistams, siekiant užtikrinti visapusišką imigrantų vaikų integraciją Šveicarijoje?

.....
.....
.....

Dabar šiek tiek žinių apie Jus:

Jūsų lytis: ☐ vyras, ☐ moteris.

Jūsų amžius: ☐ 20 - 27 metai, ☐ 28 - 34 metai, ☐ 35 - 42 metai,
☐ 43 - 50 metai, ☐ 50 ir daugiau.

Kiek vaikų turite? (*įrašykite*)

Kokio amžiaus Jūsų vaikas (-ai)? (*įrašykite*)

Šeiminė padėtis:

gyvenu su žmona / vyru ir vaikais;

gyvenu tik su vaikais;

gyvenu tik su žmona / vyru, o vaikus išvežėme į Lietuvą, kadangi jie nesugebėjo
integruotis;

gyvenu viena /-as, o žmona / vyras su vaikais grįžo atgal į Lietuvą.

Išsilavinimas:

☐ pagrindinis, ☐ vidurinis, ☐ spec. vidurinis,
☐ aukštasis neuniversitetinis (kolegija), ☐ aukštasis universitetinis.

ANKETA PEDAGOGAMS

Gerb. Pedagogai,

esu Šiaulių universiteto (Lietuvoje), Edukologijos (šeimos pedagogika ir vaiko teisių apsauga) studijų programos studentė ir rašau baigiamąjį darbą apie lietuvių vaikų integracijos problemas Šveicarijoje.

Atlikta mokslinė literatūros analizė parodė, kad emigracija iš Lietuvos sparčiai auga. Išryškėjo, kad imigrantų šeimų integracija ir vaiko gerovės užtikrinimu Šveicarijoje rūpinamasi gana atidžiai, tačiau nėra tikslinių ir išsamių studijų apie pagrindines lietuvių vaikų integracijos problemas šioje šalyje. Norint tai išsiaiškinti, reikia įvardyti konkrečias Šveicarijoje gyvenančių šeimų vaikų integracijos problemas. Surinkti duomenys bus naudojami moksliniame darbe bei moksliniams tyrimams papildyti. Interviu bus vykdomas anonimiškai, vardo ir pavardės pateikti nereikia. Tikiuosi nuoširdaus Jūsų bendradarbiavimo.

Iš anksto dėkoju

1. Kiek Jūsų grupėje ar klasėje yra vaikų? (*įrašykite*)

2. Kiek Jūsų grupėje ar klasėje yra imigrantų vaikų? (*įrašykite*)

3. Kiek Jūsų grupėje ar klasėje yra lietuvių vaikų? (*įrašykite*).....

4. Ar lietuvių imigrantų vaikai patiria kokius nors integracijos sunkumus?

(*pakomentuokite*)

.....

5. Kaip manote, kokios priežastys tai lemia?

.....

6. Ar įstaigoje, kurioje Jūs dirbate, yra teikiamos papildomos paslaugos imigrantų vaikams, siekiant palengvinti jų integracijos galimybes? (*pakomentuokite plačiau*)

.....

7. Ar turite pageidavimų / rekomendacijų imigrantams tėvams ir jų vaikams?

.....

.....

.....

.....

8. Ką pasiūlytumėte tobulinti Lietuvos ir Šveicarijos specialistams, siekiant užtikrinti visapusišką lietuvių imigrantų vaikų integraciją Šveicarijoje?

.....

.....

.....

.....

9. Kaip manote, kas palengvintų lietuvių vaikų integraciją svetimose šalyse?

.....

.....

.....

.....

10. Ar lietuvių vaikai pasižymi nacionaliniais ir / ar kitais specifiniais charakterio bruožais, kultūrinėmis savybėmis? (pakomentuokite plačiau)

.....

.....

.....

.....

Dabar šiek tiek žinių apie Jus:

Jūsų lytis: ☐ vyras, ☐ moteris.

Jūsų amžius: ☐ 18 - 27 metai, ☐ 28 - 45 metai, ☐ 46 - 59 metai, ☐ 60 ir daugiau.

Su kokio amžiaus vaikais dirbate?:

Koks Jūsų išsilavinimas:

- ☐ aukštasis neuniversitetinis (kolegija), ☐ aukštasis universitetinis (nepedagoginis),
☐ aukštasis universitetinis (pedagoginis).